

Засновник Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** О. Онищенко, академік НАН України. **Редакційна колегія** В. Горовий, заступник головного редактора, Л. Чуприна, завідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, завідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, завідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz@pochta.ru, www.nbu.gov.ua/siaz.html. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

2012 № 4

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент: Постійний діалог на високому рівні сприятиме розвитку відносин між Україною та Росією

Українсько-російські двосторонні взаємини мають набути нової динаміки і перейти у нову якість

Аналітика

О. Ворошилов, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Вопрос реорганизации «Нефтегаза Украины»: состояние и перспективы

А. Потіха, наук. спів роб.

Проблема другого громадянства в Україні

В. Пальчук, канд. іст. наук, мол. наук. співроб.

Озимі зернові культури у 2012 році: стан та прогноз врожаю

Ю. Половинчак, канд. іст. наук, завідділу НЮБ

ЕХтремальний контент: соціальні аспекти

О. Климентів, влас. кор. СІАЗ

Перспективы «оранжевой революции» в России в отзывах СМИ

Партійна позиція

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Перспективи партії «Фронт змін» у контексті парламентських виборів-2012

Г. Булахова, мол. наук. співроб.

ВО «Свобода»: рух до виборів

Правові аспекти

Н. Половинчак, влас. кор. СІАЗ

На шляху реформування вищої освіти

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

Перспективні напрями розвитку української науки

Астрономічна наука

Енергоощадні технології

Альтернативні джерела енергії

Біотехнології

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Охорона здоров'я

Наука і влада

Коротко про головне

Президент: Постійний діалог на високому рівні сприятиме розвитку відносин між Україною та Росією

Постійний діалог на високому рівні сприятиме ефективному розвитку двосторонніх відносин між Україною і Росією. Про це заявив Президент України В. Янукович під час зустрічі з Головою Державної думи Федеральних зборів Російської Федерації С. Нарішкіним. «Ми віримо, що контакти на високому рівні між нашими країнами завжди приносять позитивний результат і будуть стабілізуючим фактором наших відносин», – сказав глава держави, нагадавши про стратегічний характер українсько-російських взаємин.

Глава держави також висловив упевненість, що відносини двох країн розвиватимуться й на рівні законодавчих органів. «Немає сумнівів, що ми створимо атмосферу дружби і взаєморозуміння між двома парламентами», – підкреслив В. Янукович. Він, крім того, привітав С. Нарішкіна з обранням Головою Державної думи та побажав успішної роботи на цій посаді.

Зі свого боку С. Нарішкін подякував за можливість відвідати Україну, підкресливши: цей візит є першим, який він здійснює як Голова Державної думи Федеральних зборів РФ. «Я дуже сподіваюся, що цей візит буде продуктивним, ефективним, тим більше, що на тлі дуже активного політичного діалогу, який ведуть керівники наших країн, було дано хороший імпульс для розвитку співпраці у всіх сферах – економічній, гуманітарній, політичній», – сказав він.

«Нам дуже б хотілося, щоб міжпарламентське співробітництво і діалог допомагали зміцненню наших контактів та співпраці в усіх напрямках. Ми рішуче налаштовані на дуже активну й ефективну роботу», – зазначив С. Нарішкін (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2012. – 20.02*).

Українсько-російські двосторонні взаємини мають набути нової динаміки і перейти в нову якість

Українсько-російські двосторонні взаємини мають набути нової динаміки і перейти в нову якість. На цьому наголосив Голова Верховної Ради України В. Литвин 20 лютого під час зустрічі з Головою Державної думи Федеральних зборів Російської Федерації С. Нарішкіним, який перебуває в Україні з офіційним візитом. «Ми надаємо особливого значення Вашому візиту і з точки зору політичних взаємин, і з точки зору людських стосунків», – сказав В. Литвин. Керівник українського парламенту назвав символічним, що візит С. Нарішкіна збігся з відзначенням 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між двома країнами. В. Литвин наголосив, що українсько-російські взаємини, в тому числі, їх парламентська складова,

мають перейти у нову якість і відповідати інтересам як України, так і Росії.

Під час зустрічі сторони підкреслили, що важливою складовою стратегічного партнерства є активізація міжпарламентської співпраці на всіх рівнях та співробітництво в міжнародних парламентських форумах – ПАЧЕС, МПА СНД, ПАРЄ, ПА ОБСЄ. «Міжпарламентський діалог потрібно наповнити новим змістом», – сказав Голова Верховної Ради України.

В. Литвин і С. Нарішкін особливо наголосили на важливості законодавчого супроводу домовленостей, що досягнуті на найвищому рівні.

У свою чергу Голова Державної думи Федеральних зборів підкреслив, що візит до України є його першим закордонним офіційним візитом як керівника парламенту. За його словами, це підтверджує стратегічний характер відносин наших країн. «Ми високо цінуємо рівень взаємин між нашими країнами і парламентами», – сказав він.

Голова Верховної Ради України В. Литвин і Голова Державної думи Федеральних зборів Російської Федерації С. Нарішкін висловились за синхронну ратифікацію Договору про зону вільної торгівлі з країнами СНД.

Сторони наголосили, що ратифікація цього документа полегшить умови торговельних операцій між господарюючими суб'єктами, сприятиме активізації торговельно-економічної співпраці в цілому та дасть можливість вийти на новий рівень міждержавного діалогу.

Під час зустрічі також обговорювалися питання щодо ратифікації національними парламентами ряду двосторонніх документів.

Зокрема, ішлося про ратифікацію Верховною Радою України угоди про спрощену процедуру перетину кордону для жителів прикордонних регіонів України і Росії, а Державною думою – угоди про відкриття і функціонування історико-культурних центрів. За словами В. Литвина, український парламент планує розглянути відповідну угоду 22 лютого, а Державна дума – у березні ц. р.

Також Голова Верховної Ради України В. Литвин і Голова Державної думи Федеральних зборів Російської Федерації С. Нарішкін обговорили питання розширення культурно-гуманітарного співробітництва між двома країнами.

Зокрема, ішлося про приєднання України до Ради з гуманітарного співробітництва СНД і про питання набрання чинності для України Угоди про гуманітарну співпрацю держав-учасниць СНД.

В. Литвин висловився за важливість подальшого розвитку гуманітарної складової українсько-російських взаємин та активізації контактів у науковій сфері.

Голова Верховної Ради також наголосив на важливості якнайшвидшого розв'язання питання щодо майбутнього громадської організації «Об'єднання українців Росії» (ОУР), справа про ліквідацію якого нині перебуває у Верховному суді Російської Федерації. На думку В. Литвина, закриття ОУР, яка є єдиною федеральною громадською організацією, що представляє національно-культурні інтереси української громади, послабить позиції двосторонньої співпраці.

Під час зустрічі Голова Верховної Ради України В. Литвин і Голова

Державної думи Федеральних зборів Російської Федерації С. Нарішкін підписали спільну заяву щодо підвищення статусу головування в Міжпарламентській комісії зі співробітництва Верховної Ради України та Федеральних зборів Російської Федерації до рівня голів парламентів.

«Беручи до уваги важливе значення Міжпарламентської комісії зі співробітництва Верховної Ради України та Федеральних Зборів Російської Федерації у розвитку міжпарламентських зв'язків, відносин стратегічного партнерства між Україною та Російською Федерацією, Голови Верховної Ради України і Державної Думи Федеральних Зборів Російської Федерації вважають за доцільне підвищити статус співголів Міжпарламентської комісії до рівня Голови Верховної Ради України і Голови Державної Думи Федеральних Зборів Російської Федерації шляхом внесення відповідних змін до її Регламенту», – ідеться в заяві (*Офіційний веб-сайт Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua>). – 2012. – 20.02*).

Аналітика

О. Ворошилов, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Вопрос реорганизации «Нефтегаза Украины»: состояние и перспективы

О реформировании Национальной акционерной компании (НАК) «Нефтегаз Украины» говорят давно. Активно этот вопрос обсуждался еще при правительстве Ю. Тимошенко в связи с подписанием в марте 2009 г. Украиной, ЕС и международными банками совместного заявления по модернизации украинских магистральных газопроводов. Брюссель тогда ждал от Киева выделения из нефтегазового холдинга трех независимых компаний по транзиту, добыче и поставкам газа. Украина не оправдала ожиданий партнеров: реформу «Нефтегаза» не стали проводить под предлогом того, что «Укртрансгаз», «Укргаздобыча» и «Газ Украины» являются отдельными юридическими лицами в структуре НАК. Не удивительно, что ЕБРР, Европейский инвестиционный банк и Всемирный банк так и не выделили средств для модернизации украинской газотранспортной системы.

Правительство Н. Азарова также обещало Евросоюзу реформировать «Нефтегаз». В протоколе о присоединении Украины к договору об основании Энергетического сообщества, ратифицированном Верховной Радой в декабре 2010 г., Киев обязался до 1 января 2012 г. имплементировать директиву 2003/55/ЕС об общих основах функционирования рынка природного газа. Основное требование – разграничить бизнесы по транспортировке, распределению и добыче газа. Это положение отражено и в принятом в июле 2010 г. законе об основах функционирования рынка природного газа.

В развитие этого документа Президент В. Янукович в начале сентября

2011 г. поручил Кабинету Министров до 1 октября подготовить проект программы реформы «Нефтегаза». В тексте документа отмечается, что такие меры необходимы в связи с присоединением Украины к Договору об учреждении Энергетического сообщества и необходимостью адаптации отечественного законодательства к законодательству ЕС в области энергетики, и с целью обеспечения реформирования нефтегазовой отрасли.

Впрочем, большинство экспертов полагают, что это, очевидно, только формальная сторона вопроса. Основная задача, которую поставило перед собой руководство страны, – добиться пересмотра газовых контрактов с Россией, которые заключались между «Нефтегазом» и «Газпромом» (хотя Кремль к подобному развитию событий отнесся критически).

««Нефтегаз» как субъект хозяйствования прекратит свое существование. Будет ликвидационный период, и через определенное время после наступления всех необходимых формальностей будут действовать на рынке совершенно другие, новые компании», – заявил Премьер Н. Азаров. И в силу этого все существующие на сегодня соглашения, по мнению правительства, должны быть пересмотрены.

Выполняя поручение Президента В. Януковича, правительство приступило к законодательному урегулированию реорганизации «Нефтегаза Украины».

8 ноября 2011 г. в Верховной Раде Украины был зарегистрирован законопроект № 9429 о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины с целью обеспечения реформирования нефтегазового комплекса. Данным документом предлагается разрешить реорганизацию (слияние, присоединение, разделение, выделение, преобразование) «Нефтегаза Украины» и его дочерних предприятий, занимающихся транспортировкой газа и его хранением в подземных хранилищах. В настоящее время национальное законодательство запрещает подобные преобразования.

Кабмин предлагает расширить норму, согласно которой запрещено отчуждение основных фондов и акций нефтегазовых объектов, а также передача их с баланса на баланс, в концессию, аренду, лизинг, залог, управление, в уставный капитал других юридических лиц и совершение других действий, которые могут привести к отчуждению имущества, кроме случаев, когда результатом таких действий является создание не только госпредприятий, 100 % которых находится в госсобственности, но и акционерных обществ, 100 % которых также принадлежат государству.

Следует отметить, что еще в середине сентября 2011 г. глава Минэнергоугля Ю. Бойко на пресс-конференции в Киеве сообщил, что министерство планирует завершить реформирование НАК до конца 2011 г., чтобы в следующем году начать привлечение инвестиций во вновь созданные компании. «С февраля 2011 г. наша страна является полноправным членом Европейского энергетического сообщества. Фактически мы вступили в Евросоюз в сфере энергетики. А правила Евросоюза, так называемый “третий пакет”, определяют разделение транзита, продажи и добычи. Это правило уже адаптировано во всех странах Евросоюза», – отметил министр.

По его словам, после реформирования НАК компании выведут либо на IPO, либо на продажу, что позволит Украине привлечь от 10 до 12 млрд долл., которые будут направлены на внедрение систем энергоэффективности и увеличение объемов добычи газа. Кроме того, министр проинформировал, что в процессе реформирования компании «Нефтегаз Украины» будет определен ее правопреемник по исполнению газовых контрактов 2009 г. с «Газпромом».

Однако законопроект «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины с целью реформирования нефтегазового комплекса» был включен в повестку дня сессии ВР только на 13 января 2012 г., после заслушивания информации правительства о ходе газовых переговоров с Россией. Но обсуждение этого вопроса в парламенте до сих пор откладывается.

Как отметил по этому поводу глава фракции Партии регионов в ВР А. Ефремов, «пока мы не услышали позитивных намерений Российской Федерации каким-то образом пойти на уступки по цене на газ. Идут довольно сложные переговоры... и я не думаю, что с нашей стороны нужно делать что-то опережающее и стимулировать данные переговоры. Когда переговорщики достигнут каких-то согласованных действий, после этого можно определять консолидированную позицию и выходить с какими-то законодательными документами».

Между тем спикер парламента В. Литвин заявил журналистам, что Верховная Рада пока вообще не будет рассматривать законопроект о реформировании «Нефтегаза» и вернется к этому вопросу лишь после завершения российско-украинских газовых переговоров (как проинформировал еще в конце декабря министр энергетики и угольной промышленности Украины Ю. Бойко, газовые переговоры с Россией будут продолжаться столько, сколько нужно для того, чтобы отстоять государственные интересы Украины). В. Литвин добавил при этом, что его позицию поддерживает правительство и Администрация Президента Украины.

По мнению же заместителя спикера парламента Н. Томенко, «Россия не идет на подписание соглашения, поскольку она выставила жесткое требование: приватизацию украинской ГТС и реорганизацию НАК «Нефтегаз Украины» с контрольным пакетом со стороны России». Н. Томенко в этой связи напоминает, что парламент в свое время конституционным большинством принял решение о запрещении приватизации или передачи активов газотранспортной системы Украины и обещает, что оппозиция будет делать все, чтобы не допустить принятия предложенного законопроекта.

Но есть и другое мнение, высказанное недавно польскими экспертами. «Согласие Турции на строительство «Южного потока» может иметь определяющее значение для украинских элит и увеличивает правдоподобность заключения невыгодного для Украины договора с Россией в ближайшие недели», – отмечают аналитики Центра восточных исследований (Варшава). Они считают главным аргументом, который может

убедить украинскую власть согласиться на создание газотранспортного консорциума на российских условиях, возможную после завершения строительства «Южного потока» потерю транзитных объемов газа.

Директор Центра прикладных политических исследований «Пента» В. Фесенко также ссылается на российские «потоки» и считает, что «реформирование “Нефтегаза Украины” и решение проблемы украинской ГТС – это задачи, которые придется решать если не нынешней власти, то следующей». При этом эксперт настаивает, что газовую проблему следует вывести из политического контекста и перевести в экономическую плоскость, но одновременно призывает «защитить национальные интересы страны».

В свою очередь эксперт Института энергетических исследований Ю. Корольчук уверен, что обсуждающиеся проекты могут быть приняты российской стороной при выполнении главного условия – допуска «Газпрома» к контролю над украинской газотранспортной системой (ГТС). Этот принципиально важный вопрос, как известно, до сих пор не решен. Ю. Корольчук полагает, что и через три месяца он будет оставаться краеугольным камнем газовых противоречий между Москвой и Киевом.

Сейчас конфликт не разрешен, а просто заморожен – на период российской предвыборной кампании, склоняются к мнению украинские эксперты. В первом квартале «Нефтегаз» будет выполнять контрактные обязательства, касающиеся цены и объемов закупки. После президентских выборов в РФ, надеются в Киеве, «Газпром» может согласиться на новые условия и подписать соответствующие документы задним числом – с начала 2012 г.

Кроме того, многие эксперты считают, что с юридической точки зрения украинское правительство избрало правильный путь, а реструктуризация НАК может стать основанием для пересмотра соглашений с «Газпромом», но не так быстро, как хотелось бы Украине.

По мнению адвоката, партнера фирмы «Ильяшев и Партнеры» М. Копейчикова, речь идет, скорее, не о возможном требовании реорганизованного «Нефтегаза» о пересмотре контрактов, а о ликвидации НАК как юридического лица без определения правопреемника. По украинскому законодательству ликвидация юрлица влечет за собой прекращение обязательств, и даже в случае, если контракт между «Газпромом» и «Нефтегазом» подчинен иному законодательству, украинская сторона может апеллировать к публичному порядку Украины, подчеркнул М. Копейчиков. «Безусловно, с точки зрения целесообразности и юридической техники инициатива по ликвидации юрлица путем реорганизации не противоречит законодательству. Юридическая модель выбрана правильно, равно как и политическая», – отметил юрист.

Юридические препятствия в этом процессе, считает М. Копейчиков, будут устраняться практически мгновенно. «Даже внешнеполитическое давление не остановит правительство, – считает он. – Как показывает практика, при наличии политической воли сложные вопросы могут быть решены быстро и эффективно, даже если потребуется изменение законодательства – за этим

дело не станет». Если правительство ликвидирует действующую в «Нефтегазе» вертикально интегрированную модель управления и создаст несколько узкопрофильных операторов, это вполне может стать поводом для начала переговоров относительно пересмотра контрактов с «Газпромом», считает ведущий эксперт энергетических программ Центра Разумкова С. Дяченко. «Нет субъекта – нет договора. Но, с другой стороны, это создает основания для очередного конфликта, ведь после реорганизации НАК, по сути, не будет юридических оснований для выполнения газового контракта», – сказал он.

Эксперт полагает, что одной из основных проблем при реформировании «Нефтегаза» может стать утрата компанией вертикально интегрированной модели управления. На сегодня «Нефтегаз» имеет право перебрасывать средства с прибыльных дочек на компании, которые формируют основную долю дефицита бюджета НАК. «При реорганизации “Нефтегаз” может потерять возможность свободно распоряжаться финансовыми потоками. Из-за этого могут возникнуть проблемы с расчетами за российский газ, – отметил эксперт. – Но европейское законодательство, в частности, правила игры в энергетическом сообществе, дают возможность сохранить вертикально интегрированную структуру, и я считаю, что было бы лучше на два-три года такую модель оставить».

Бывший пресс-секретарь компании В. Землянский уверен, что реформа холдинга будет поэтапной. «Вероятнее всего, первоочередным будет создание транзитной компании, поскольку с началом ее самостоятельной деятельности связано формирование консорциума и разрешение российско-украинских газовых вопросов», – сказал он. По его словам, необходимо четко распределить обязательства между новыми фирмами по контрактам на поставку и транзит российского газа. Потребуются законодательные изменения, подчеркнул специалист.

В. Землянский полагает, что готовящееся законодательное решение по «Нефтегазу Украины» открывает украинской делегации возможность продолжить переговоры, «перейдя к техническим вопросам оформления газотранспортного консорциума». Проблема его создания, подчеркивает эксперт, не в величине пакета, который останется у Украины, а в том, чтобы выписать соответствующий раздел соглашения юридически грамотно и обеспечить Украине возможность и дальше управлять ГТС. Но главное, уверен эксперт, придется решать проблему долговых обязательств НАК перед украинскими и западными кредиторами. «Должен быть четко проработан механизм передачи обязательств и их выполнения, чтобы не создать панику среди инвесторов и не дать возможности финансовым спекулянтам разыграть “ликвидационную карту”», – пояснил В. Землянский.

Народный депутат А. Гудыма, входящий в парламентский Комитет по ТЭК, ядерной политике и ядерной безопасности, подсчитал, что задолженность «Нефтегаза» достигает 5 млрд долл. Рассчитаться с кредиторами Минэнергоугля планировало путем приватизации активов компании. Речь шла, прежде всего, об «Укргаздобыче».

Но и здесь есть нюансы. Старший аналитик Dragon Capital Д. Саква поясняет, что при текущих ценах на газ «Укргаздобычи» (около 350 грн, или 44 долл. за 1 тыс. куб. м) компания не сможет привлечь какой-то значительный капитал ни в случае IPO, ни в случае приватизации. «Следует, в первую очередь, ликвидировать существенную разницу в ценах импортируемого газа и газа собственной добычи», – подчеркнул он.

Также эксперты говорят о необходимости урегулировать отношения с держателями евробондов НАК, прежде чем осуществлять расформирование его холдинговой структуры, поскольку при выпуске евробондов Украина взяла на себя обязательства перед их держателями не изменять организационную форму НАК до полного погашения задолженности, которая запланирована на 2014 г. А после реформирования «Нефтегаза» можно будет также вести речь об IPO отдельных компаний, которые будут выделены из состава госхолдинга и инвестпривлекательность которых будет выше, чем НАК в нынешнем виде.

В целом эксперты не сомневаются в необходимости привлечения иностранного капитала в «Нефтегаз». Но не для погашения долгов, а для наращивания добычи, внедрения новых технологий, технического перевооружения. Старший аналитик инвестиционной компании «Тройка Диалог Украина» С. Невмержицкий напомнил, что та же «Укргаздобыча» является, по сути, монополистом по добыче газа в Украине, но ежегодно сокращает производственные показатели. «Предприятие нуждается в пересмотре бизнес-модели и существенных инвестициях, которые государство обеспечить не может», – отметил он.

Кроме того, специалисты уверены, что реструктуризация нефтегазового холдинга должна идти параллельно с реформой газового рынка. «Сейчас самые значительные убытки “Нефтегаз” несет от поставок газа теплокоммуэнерго, которым продается импортный газ (в третьем квартале по 354 долл. за 1 тыс. куб. м), но за который они с перебоями платят по фиксированной цене около 140 долл.», – сказал Д. Саква. «Никто из инвесторов не пойдет на условия продажи газа внутренней добычи исключительно населению и по фиксированной государством цене», – подтвердил В. Землянский.

В свою очередь политолог В. Фесенко обращает внимание на то, что «предложения разделить “Нефтегаз” на разные компании и решение модернизации ГТС через варианты аренды или концессии возникали и со стороны оппозиции. Их озвучивал тот же Н. Мартыненко, глава профильного комитета, один из лидеров “Фронту змін”. Так что, это не только позиция власти. Но критичное отношение общества к отчуждению хотя бы части ГТС провоцирует внутривластную проблему. Ситуацию надо рассматривать в контексте экономической логики. Если удастся найти достаточно гармоничное решение реформирования НАК “Нефтегаз” и дальнейшей судьбы нашей ГТС в формате трехстороннего участия украинской, российской и европейской компаний – тогда удастся сохранить баланс интересов. Пока это труднореализуемо».

В целом же эксперты сходятся во мнении, что если реформа крупнейшего госхолдинга будет проведена прозрачно и открыто, то это усилит инвестиционную привлекательность нефтегазовой отрасли.

Практически же на сегодняшний день реструктуризация НАК «Нефтегаз Украины», предполагающая разделение функций добычи, транспортировки и поставок газа, вылилась в то, что Минэнергоуголь решило присоединить ДК «Газ Украины» к «Нефтегазу». Соответствующее решение министерства закреплено приказом от 27.10.2011 г. № 656, в соответствии с которым НАК перезаключила на себя все договоры на поставки природного газа с облгазами и предприятиями коммунальной теплоэнергетики, ранее оформленные на ДК «Газ Украины».

А. Потіха, наук. співроб.

Проблема другого гражданства в Україні

Для початку варто розмежувати поняття «подвійне громадянство» та «друге громадянство». Подвійне громадянство виникає на підставі міждержавних угод, коли обидві держави визнають за своїми громадянами наявність обох громадянств договірних держав як рівноцінних.

Друге ж громадянство може розглядатися у випадку, коли наявність двох (і більше) громадянств існує в особи в той час, коли це не допускається законодавством цих держав, між ними немає подібних угод, і кожна держава розглядає такого громадянина лише як свого громадянина.

Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються Законом України «Про громадянство», який визначає принцип єдиного «громадянства держави Україна». Якщо громадянин України набуває громадянства іншої держави або держав, то в правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Так само й іноземець, який набуває громадянства України, у правових відносинах з Україною визнається лише її громадянином. Ст. 9 Закону чітко визначає умови прийняття громадянства України і, до речі, там не міститься жодного слова про компроміси щодо тих, хто всупереч закону має два чи більше паспорти. Отже, згідно з зазначеною статтею, умовами прийняття громадянства України є подання декларації про відсутність іноземного громадянства (для осіб без громадянства) або зобов'язання припинити іноземне громадянство (для іноземців).

Незважаючи на це, в Україні на сьогодні поширені випадки набуття громадянами України громадянства інших країн. До того ж останнім часом лунають заяви публічних осіб про те, що масштаби цього явища вже становлять загрозу національній безпеці України, що вплинуло на активізацію процесу пошуку причин виникнення випадків другого громадянства та шляхів їх подолання. Серед основних причин поширення

випадків другого громадянства експерти називають прогалини та недоліки українського законодавства в цій сфері.

Як зазначив Голова Верховної Ради В. Литвин, є необхідність законодавчо визначити чітку і швидку процедуру припинення громадянства України у зв'язку з придбанням громадянства іншої країни і розмежування правових статусів громадян України і осіб, які, будучи громадянами України, отримали громадянство інших країн.

На думку В. Литвина, громадяни України, що бажають отримати громадянство іншої країни, повинні чітко усвідомлювати соціальні, економічні й правові наслідки втрати правового статусу громадянина України.

Голова ВР вважає, що останнім часом у національному законодавстві окремих центральноєвропейських країн набрали чинності зміни, що спрощують процедуру отримання громадянства особами, які мають етнічне походження з цих країн, але проживають за їх межами.

За його словами, ці зміни призвели до певного напруження в політичних відносинах країн регіону, оскільки «стає повністю очевидною тенденція до впровадження деякими країнами, що є сусідами з Україною, політики просування власного громадянства і заохочення до придбання подвійного громадянства».

В. Литвин зазначив, що з правової точки зору наявність другого громадянства в окремих етнічних групах в Україні, отриманого за національною ознакою, є порушенням вимог ст. 4 Конституції України. Водночас Законом України «Про громадянство України» прямо не заборонено набуття громадянами України громадянства інших країн і не передбачені будь-які санкції за це. Більше того, у ньому відсутній механізм, що дає змогу здійснювати облік громадян України, які отримали громадянство інших країн.

Під час засідання круглого столу, що відбувся в серпні 2011 р., представники Державної міграційної служби України, посилаючись на законодавство, також висловили думку про необхідність удосконалення законодавства з метою запобігання випадкам другого громадянства насамперед серед осіб, які є державними службовцями, військово-службовцями та мають доступ до державної таємниці. «В Україні немає офіційної статистики щодо кількості осіб, які мають подвійне громадянство. Такої статистики немає і, в принципі, бути не може, тому що це інформація, якою володіє сам громадянин», – зазначила перший заступник директора департаменту паспортної роботи і громадянства Державної міграційної служби України Т. Нікітіна.

За її словами, державні органи України можуть звернутися з запитом до інших країн з приводу встановлення громадянства будь-якої особи, але, як правило, у наданні такої інформації відмовляють, оскільки за законодавством цих країн така інформація належить до інформації персонального характеру, яка захищається державою. «Перевірити ці факти практично ніколи неможливо», – підкреслила Т. Нікітіна.

Крім цього, вона повідомила, що фахівці готують законопроект, яким планується врегулювати питання про подвійне громадянство. У 2010 р. такий законопроект вже було розроблено і прийнято парламентом у першому читанні. Однак у цілому він так і не був прийнятий.

Як відомо, ще у 2008 р., з метою запобігання подвійному громадянству у Верховній Раді України, було зареєстровано законопроект «Про внесення змін до Закону України “Про громадянство України” (щодо усунення колізій, які дозволяють подвійне громадянство)». Згодом у парламенті було зареєстровано ще два законопроекти: 1) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо відповідальності за приховування факту перебування у громадянстві іншої держави або набуття такого громадянства)»; 2) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо декларації про іноземне громадянство)».

Запропоновані зміни стосувалися не лише Закону України «Про громадянство України», а й Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України. Мета прийняття цих законопроектів полягала в необхідності: по-перше, приведення у відповідність до Конституції України положень Закону України «Про громадянство України»; по-друге, запровадження відповідальності для осіб, які свідомо порушують закон; по-третє, удосконалення механізму кримінально-правового регулювання відносин у сфері незаконних дій громадян України щодо відсутності повідомлення про набуття громадянства іншої держави; по-четверте, зробити більш жорсткими вимоги щодо українського громадянства (набуття та перебування в ньому) і тим самим реалізувати вимогу Конституції України щодо єдиного громадянства.

Проте всі ці проекти залишились на папері. Проблема ж не зникла. Останнім часом про неї знову згадали у Верховній Раді і в деяких обласних радах. Зокрема, у жовтні 2011 р. Львівська облрада звернулася до Президента України та Голови Верховної Ради України щодо запобігання виникненню в Україні інституту подвійного громадянства. Депутати також звернулися до Івано-Франківської, Тернопільської та інших обласних рад з проханням підтримати зазначене звернення.

Депутати Львівської облради висловили занепокоєння ситуацією, що склалася в Україні у зв'язку з поширеною практикою стимулювання кількома сусідніми державами, зокрема Російською Федерацією, Угорською Республікою та Румунією, масового надання паспортів й отримання другого громадянства для громадян України.

За даними деяких ЗМІ, в Автономній Республіці Крим проживає близько 100 тис. громадян, які мають два паспорти України та Росії; на Буковині 50 тис. наших співвітчизників за досить незначний проміжок часу одержали паспорти румунського зразка; чимало паспортів іноземних держав і в жителів Закарпаття, Волині та Львівщини. «Консульства вищезгаданих держав цинічно ігнорують той факт, що згідно з Конституцією України, у нас заборонено подвійне громадянство (у ст. 4 Конституції України зазначено: “В Україні існує єдине громадянство”)), – наголошується у зверненні.

На думку депутатів Львівщини, деяким політичним силам сусідніх держав вигідно, щоб громадяни за кордоном мали паспорти і набували статусу біпатридів (подвійного громадянства). Це може слугувати виправданням для різних акцій, таких як «примушування до миру» чи для висування територіальних претензій. «Проблема подвійного громадянства – це виклик і загроза національним інтересам України, і вона потребує вжиття невідкладних заходів у сфері національної безпеки, особливо на тлі того незаперечного факту, що слідом за консульськими установами багато організацій національних меншин, які фінансуються з-за кордону, почали спонукати (із залученням фінансового стимулювання) громадян України під час всеукраїнського перепису, що планується у 2012 р., записатися до національностей сусідніх держав», – наголошують депутати.

Депутати Львівської облради вважають, що такі дії не можуть розглядатись інакше, як відверта претензія на розмивання українського суверенітету на прикордонних територіях України. Крім того, ці дії не відповідають духу добросусідства і є відвертою цинічною зневагою чинних українських законів.

Депутати Львівської облради звернулися до керівництва держави з такими вимогами: терміново поінформувати відповідний комітет Європейської комісії про нові обставини, що виникли у зв'язку з підписанням президентами низки європейських країн законів про спрощену процедуру надання громадянства їхніх держав; невідкладно розглянути на засіданні Ради національної безпеки і оборони України проблему подвійного громадянства та наслідків, які випливають з неї; у стислий термін ініціювати внесення змін до Закону України «Про громадянство України» й інших законодавчих актів, де імперативно прописати процедуру перевірки подвійного громадянства та встановлення кримінальної відповідальності за приховування факту його набуття; ініціювати зміни до законів про заборону реєстрації кандидатами в депутати всіх рівнів осіб із подвійним громадянством та, відповідно, заборону обіймати посади в органах державної влади й місцевого самоврядування особам, що мають подвійне громадянство; не передбачати спеціальних асигнувань з державного бюджету тим організаціям національних меншин, які спонукають громадян України набувати подвійне громадянство.

Тим часом у Верховній Раді зареєстровано урядовий законопроект про запровадження штрафів за подвійне громадянство. Цей законопроект 1 лютого внесений Кабміном до парламенту. Законопроект пропонує внести зміни до ряду законів України «в частині встановлення обмежень для осіб, які є громадянами України та одночасно перебувають у громадянстві іншої держави». Зокрема, пропонується за неподання або несвоєчасне подання громадянином України, який добровільно набув іноземного громадянства (підданства), заяви про це та копії документа, що підтверджує цей факт, застосувати штраф від 10 до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. «Ті самі діяння, вчинені службовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спричиняють накладення штрафу від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян», –

зазначено в законопроекті.

Так само законопроектом вводиться обмеження на зайняття особами, що мають подвійне громадянство, посад у СБУ, Антимонопольному комітеті, податковій, Рахунковій палаті та інших державних установах.

У пояснювальній записці до проекту закону зазначено, що законодавство України не визнає подвійного громадянства, але на сьогодні значна кількість українців одночасно з громадянством України має громадянство інших держав. «Це негативно впливає на захист інтересів зазначеної категорії громадян України за кордоном, функціонування органів державної влади України та створює загрози її національній безпеці», – ідеться в пояснювальній записці.

Якою буде доля цього законопроекту – спрогнозувати важко, адже багато політиків мають подвійне громадянство, а деякі з них цього навіть не приховують.

Зокрема, депутат Одеської обласної ради від Партії регіонів О. Пресман вважає, що наявність у нього двох паспортів – українського та американського – не суперечить нормам українського законодавства. «Сьогодні багато правоохоронних органів займаються Олександром Пресманом. Якщо я сьогодні депутат облради і, можливо, один із кандидатів у депутати Верховної Ради, то, напевно, на це питання вже відповіли», – заявив О. Пресман.

За його словами, немає такого закону, який заперечує друге громадянство. «Є для цього правоохоронні органи, є ВВІРи в Одеській області, де мені видано цивільний паспорт», – додав О. Пресман.

У відділі громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб УМВС України в Одеській області від будь-яких коментарів з приводу публічного зізнання депутата облради в наявності подвійного громадянства відмовилися.

У МВС також заявили, що громадянам України не заборонено мати громадянство іншої країни. «Якщо громадянин України набув громадянство іншої країни, у правових відносинах він залишається лише громадянином України. Тобто, нашим законодавством прямо не заборонено громадянство іншої країни. У нас просто друге громадянство не визнається», – повідомили в Департаменті громадянства МВС України. За словами фахівців, за нинішнім законодавством звільнити людину з роботи в державній владі на основі того, що вона набула іншого громадянства, неможливо, навіть якщо це буде доведено.

Така ситуація спонукає багатьох громадян України отримувати громадянство іншої держави. Прикладом може служити ситуація на Буковині. Як інформують ЗМІ, за неофіційною інформацією, від 10-ти до 50-ти тис. буковинців мають, крім українського, ще й румунський паспорт. Віднедавна вони можуть вважати себе наполовину громадянами Євросоюзу, а незабаром зможуть вільно їздити Європою.

За словами експертів, про подвійну паспортизацію, хід якій дав закон про громадянство, прийнятий Бухарестом ще 1991 р., у прикордонних селах Буковини воліють не говорити. Дехто має не лише паспорт, а й житло в

Румунії, а також невеличкий бізнес. Мають навіть картку для участі у виборах. Різниця цін – невеликий бізнес для жителів прикордонних сіл. І тут у пригоді стає паспорт країни-члена ЄС. Прикордонники зрідка знаходять у людини два паспорти. Але вилучити румунський не можуть – власність іншої держави. Українську ділянку кордону, зазвичай, перетинають з українським паспортом, румунську – з румунським. Відповідно в українському немає румунських штампів і навпаки. Але це – не підстава для серйозних закидів. Одна з найбільш бідніших країн ЄС, Румунія, громадянам України задля їх паспортизації давала непогані пільги. Які наміри стоять за цим, офіційний Бухарест не коментує. Румунське громадянство мають не лише етнічні румуни, а й українці і, звісно ж, етнічні молдавани, яких посилено агітують ставати румунами. Якщо 20 % населення регіону становить одна етнічна громада, можна створювати національно-культурну автономію. Чи не стане це приводом до поновлення румунських територіальних претензій, українське МЗС прогнозувати не береться.

За словами експертів, така ситуація в Закарпатті, Криму та багатьох прикордонних населених пунктах. Угорщина, Румунія та Росія стимулюють громадян України до отримання громадянства цих країн. І це триватиме доти, доки не буде чітко відрегульовано законодавство в частині подвійного громадянства.

Прихильники подвійного громадянства не вважають його загрозою національній безпеці, а навпаки – розглядають як тимчасову необхідність. За їхніми словами, у той час як світова спільнота швидко інтегрується в єдину економіко-інформаційну мережу, максимально спрощуючи режими ведення транснаціонального бізнесу та всіма силами створюючи комфортні умови для вільного пересування осіб по всьому світу, Україна продовжує залишатись у глобальній системі координат «залюдненим островом». План дій із лібералізації візового режиму, який було нещодавно підписано на саміті Україна – ЄС, є документом, який потребує кілька років для втілення. І навіть після його виконання, як висловились посадовці ЄС, він не гарантуватиме автоматичного впровадження безвізового режиму між Українською державою і країнами Євросоюзу. Це означає, що для багатьох українців отримання візи в країни Шенгенської зони, США та Англію й надалі залишатиметься задачею з багатьма невідомими.

Водночас, як відзначають експерти, у країні вже давно існує критична маса людей, яким просто необхідно безперешкодно переміщатись у будь-який час. Сьогодні стає очевидним: і звичайний український студент, і впливовий бізнесмен, перебуваючи на різних суспільних щаблях, мають спільне завдання – як зробити світ більш доступним для себе. На їхнє переконання, часто єдиним ефективним виходом тут стає інструмент подвійного громадянства.

Як відзначають експерти, за неофіційними даними, сьогодні тисячі впливових ділових людей в Україні мають додаткові паспорти. Вони користуються їх перевагами, однак не бажають говорити про це відкрито. Бажають мати додатковий паспорт і пересічні українці. Зокрема, за даними дослідження Центру Разумкова, які проводились у минулому році, 49,4 %

громадян України хотіли б мати громадянство ще однієї країни за збереження українського громадянства; 13,7 % – заради отримання громадянства іншої країни готові відмовитися від українського громадянства; 3,6 % – коливаються з таким рішенням; 40,9 % громадян не хотіли б мати подвійного громадянства ні за яких обставин.

Такі цифри є показовими. Хоча, безперечно, не можна ототожнювати мотивацію заробітчанина, студента та чиновника високого рівня. У кожного з них є різні причини для такого кроку. На сьогодні понад 100 держав світу допускають множинне громадянство, пропонуючи державні програми економічного громадянства, або громадянства за інвестиції.

Деякі експерти відзначають, що для деяких громадян України, які отримують громадянство іншої держави, – це можливість уникнути покарання за правопорушення. Як зазначив експерт К. Матвієнко, «ми розуміємо, що українська влада в сукупності становить джерело неформального збагачення для її носіїв. Часто за таке неформальне збагачення наступає відповідальність. ...Звичайно, дуже зручно мати подвійне громадянство й у випадку загрози такої відповідальності – одразу ж можна опинитися за кордоном під захистом іншої країни».

Народний депутат Ю. Кармазін не впевнений, що Верховна Рада вирішить проблему подвійного громадянства на користь лише українського. Причина в тому, що більшість депутатів цього не хочуть. За його словами, справа в тому, що всі українські олігархи мають подвійне громадянство. Як правило, ізраїльське, за рідкісним винятком – російське, швейцарське. «Абсолютно всі, по всьому списку, включно з депутатами, усі олігархи мають це подвійне громадянство. І вони не хочуть, щоб була встановлена якась відповідальність. Але відсутність відповідальності за те, що людина вступає в інше громадянство, не виключає конституційно-правової відповідальності, яка виходить зі ст. 4 Конституції. Тому абсолютно зрозуміло, що не може бути ні державний службовець, ні суддя, ні депутат, ні міністр, який має подвійне громадянство», – вважає Ю. Кармазін.

О. Акулова, магістр права, редактор журналу «Ваш правознавець», заступник директора Донецької обласної громадської організації Фонду «Правова просвіта», заступник директора юридичної фірми «Таліон», також зазначає, що, відповідно до ст. 4 Конституції України, в Україні існує єдине громадянство. Проте передбачені законом і підстави припинення громадянства. Однією з підстав для втрати громадянства України є добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави. Проте закон не встановлює ні обов'язку, ані терміну, протягом якого громадянин України в разі набуття громадянства іншої держави мав повідомити органи державної влади України про зміну громадянства. Тому відповідні служби самі мусять вишукувати, чи хто раптом не набув іншого громадянства. Утім, ані в Кримінальному кодексі, ані в Кодексі про адміністративні правопорушення не містяться статті про відповідальність за подвійне громадянство чи неповідомлення про набуття громадянства іншої держави.

Отже, як зазначила О. Акулова, за великим рахунком, сьогодні держава фактично безсила проти таких порушників і неспроможна оперативно реагувати на осіб з подвійним громадянством, навіть знаходити їх. Проте варто відзначити, що в майбутньому ця проблема може бути вирішена. Як показують соціологічні опитування, молодь налаштована оптимістично щодо своєї країни і свого громадянства.

За інформацією ЗМІ, в Україні майже третина (31 %) цьогорічних випускників шкіл налаштовані на успішну кар'єру в суспільно-політичній сфері або в бізнесі. Як повідомили у Фонді «Демократичні ініціативи», такі дані були отримані в результаті соціологічного дослідження «Нове покоління на порозі дорослого життя: цінності, життєві плани, вибір професії». «Це є новою тенденцією в життєвих орієнтаціях учнів», – заявляють соціологи.

Згідно з результатами опитування, основні життєві плани випускників традиційно полягають у тому, щоб створити сім'ю (59 %), мати цікаву роботу, займатися улюбленою справою (44 %), здобути гарну освіту (40 %). У життєві пріоритети лише 12 % випускників включили намір виїхати жити й працювати за кордон.

Випускники досить оптимістично розцінюють сучасні можливості, якими може скористатися молодь, вступаючи в самостійне життя. Вважають їх цілком достатніми або достатніми 36 % учнів. Натомість серед учителів таких «оптимістів» лише 10 %. Більшість випускників пишається тим, що вони є громадянами України (60 %), не пишаються 15 %. Таку саму позицію мають і вчителі.

Загальнонаціональне дослідження випускників середньої школи 2012 р. було проведено спільно співробітниками Інституту соціології НАН України та Інституту педагогіки НАПН України у вересні – жовтні 2011 р. Усього було опитано 10 134 випускників та 1066 учителів старших класів.

В. Пальчук, канд. іст. наук, мол. наук. співроб.

Озимі зернові культури у 2012 році: стан та прогноз врожаю

В Україні у 2012 р. необхідно пересіяти від 2,5 до 3 млн га озимих зернових культур. Такі дані надає Міністерство аграрної політики і продовольства України. Причиною пересіву стали відсутність дощів в осінній період минулого року та сильні морози поточного, що негативно вплинуло на посіви озимих культур. Міністр аграрної політики та продовольства М. Присяжнюк зазначає, що сильні морози в деяких регіонах завдали значної шкоди озимим, адже відсутність снігового покриву спричинила їх вимерзання. Крім того, в екстремальних умовах були проведені осінньо-польові роботи: через посушливу осінь не дали сходи близько 1,5 млн га озимих культур.

Спеціалісти Гідрометеоцентру України, зокрема начальник відділу агрометеорології Т. Адаменко, стверджують, що озвучені профільним

міністерством цифри прогнозованого пересіву озимих зернових культур справедливі. Однак корінь зла не в похолоданні. Якщо б рослини ввійшли в зиму в нормальному стані, розвинутими, то це похолодання для них узагалі нічого не спричинило. Причина втрат, які були і які будуть, полягає в осінній посушливості. Наприкінці осені вже прогнозувалося, що близько 40 % озимих культур перебуває в поганому стані. Це дійсно ті посіви, які сьогодні зазнали вимерзання.

При цьому ситуацію, що склалася з озимими, не характеризують як критичну, оскільки були роки, коли аграріям необхідно було пересівати близько

6 млн га озимини. На значній території України сніговий покрив перевищує 10 см, що достатньо для захисту посівів від морозів. Крім того, згідно з даними українських метеорологів, найбільших збитків холод завдав півдню України, у той час як інші регіони потерпіли меншою мірою. Загрозливий стан посівів прогнозується в південних і східних областях, де спостерігається відсутність сніжного покриву або він невеликий. Зокрема, у Луганській, Харківській, Херсонській, Дніпропетровській, Одеській, Миколаївській, Вінницькій областях та АР Крим необхідно пересівати значні площі.

Сільгоспвиробники АР Крим стверджують, що більшість озимих культур перебуває в незадовільному стані. Втрата посівів озимих пшениці і ячменю в деяких районах досягає близько 40 % через відсутність сніжного покриву та сильних вітрів. При цьому в Сакському районі АР Крим спостерігається вимітання не тільки сніжного, а й земляного покриву. Водночас, за словами фермерів Радянського й Кіровського районів, сніговий покрив на полях становить 10–30 см і загрози вимерзання не спостерігається.

Аграрії Дніпропетровської, Донецької областей повідомили, що на території регіону спостерігалися заморозки, що досягали критичних позначок для перезимівлі озимих, а сніжного покриву на полях недостатньо для захисту рослин. Також ситуація ускладнюється тим, що посіви були ослаблені та не достатньо розвинуті внаслідок нестачі вологи в осінній період посіву озимих зернових культур. Подібна ситуація склалася в Кіровоградській, Полтавській, Сумській областях. У Кіровоградському регіоні близько 40 % посівів озимої пшениці перебуває в незадовільному стані, на 6 % площі посіви не дали сходів через недостатню вологу осінь. При цьому в середньому 45 % посівів озимої пшениці перебуває в задовільному стані, 9 % – в доброму. У Полтавській області близько 35 % посівів озимої пшениці перебуває в незадовільному стані, при цьому, за словами аграріїв, близько 60 % озимої пшениці до значного зниження температури було в задовільному стані. Сільгоспвиробники сходяться на думці, що можливі значні пошкодження посівів унаслідок сильних морозів та вітрів, а також нерівномірного снігового покриву, недостатнього для захисту рослин.

За інформацією Головного управління агропромислового розвитку Запорізької облдержадміністрації, незважаючи на складні погодні умови через морози, більшість посівів озимих на полях області збереглася в

задовільному стані. Усього сходи озимих отримані на площі більш як 576 тис. га, або 92 % від посіяного. Із них 13,7 % перебувають у доброму стані, 46 % – у задовільному, 40 % посівів – слабкі та зріджені. Найкращі сходи спостерігаються на полях із житом (100 %), озимим ріпаком (94 %) і пшеницею (93 %). 14,5 % посівів пшениці перебувають у доброму стані, 47 % – у задовільному і 38 % – зріджені. Посіви жита, відповідно, 13 %, 79 % і 7,6 %. Від морозів найбільше постраждали посіви ріпаку – слабкі та зріджені становлять 54 %, у задовільному стані – 36,3 %, у доброму – усього 9,7 %.

Начальник Головного управління агропромислового розвитку Вінницької облдержадміністрації М. Неїлик повідомив, що засушлива осінь вже знищила частину врожаю в регіоні. «При нормі до 70 мл у деяких районах Вінницької області випало опадів менше. Засіяли восени під озимі 410 тис. га, на початку зими маємо в задовільному і доброму стані 75 %. Близько 70–75 тис. га увійшли в зиму в незадовільному стані».

За даними управління, у 14 районах області сніговий покрив становив від 1 до 5 см при морозах від мінус 20 градусів і більше. А це критична температура для озимої пшениці. Відтак, є ризик втрати посівів. Остаточний вердикт щодо обсягів втрат та подальші рекомендації винесуть науковці. Прогнозується пересів озимини на 120 тис. га.

Що стосується західних, центральних і північних областей, то ситуація з озимими виглядає краще. Більшість посівів увійшли в зиму в задовільному стані, наразі сніжного покриву на полях більше ніж достатньо. Деякі аграрії Чернігівської, Київської і Житомирської областей стверджують, що сніжний покрив на полях місцями сягає 50 см.

За даними прес-служби Житомирської ОДА, у всіх категоріях господарств області озимі зернові культури під урожай 2012 р. посіяні на площі 176,9 тис. га, у тому числі зернові – на 148,6 тис. га, із них озима пшениця – на 98,9 тис. га, озимий ячмінь – на 4,2 тис. га, озимий ріпак на площі 26,9 тис. га. За результатами обстежень стану посівів озимих зернових культур встановлено, що 121, 8 тис. га на площі 79,1 тис. га (65 %) озимі перебувають у доброму стані, на 36,5 тис. га (30 %) – у задовільному, 6,2 тис. га (5 %) – слабкі та зріджені.

Фермери Чернігівської області повідомили, що більшість посівів озимих культур перебувають у задовільному стані. В осінній період у ґрунті було достатньо вологи для нормального розвитку рослин, що, у свою чергу, сприяло перезимуванню посівів. При цьому аграрії зазначають, що незважаючи на низькі температури, що спостерігалися, в області загроз вимерзанню посівів немає завдяки достатньому сніжному покриву. У Чернігівській області 91,1 % озимих зернових культур, посіяних під урожай 2012 р. – у доброму й задовільному стані і тільки 8,9 % – у слабкому та зрідженому.

Як повідомив голова Черкаської обласної державної адміністрації С. Тулуб, у регіоні сильні морози не вплинуть на врожайність зернових. «Під урожай 2012 р. в області посіяно озимих культур на площі 245 тис. га, з них 220 тис. – озима пшениця. Якщо оцінювати сьогодні стан посівів, то близько 70 тис. га мають добрий стан, тобто це близько 31 %, задовільний – близько 50 %,»

або понад 100 тис. га, слабкі й зріджені посіви – приблизно на 19 % площі. Оскільки висота снігового покриву на території області в межах 20–30 см і більше, мінімальна температура ґрунту залишається сприятливою». Фахівці прогнозують можливий пересів максимум 20 тис. га озимої пшениці (9 %).

Проте у Хмельницькій області, незважаючи на достатній сніговий покрив на полях, сильні морози негативно вплинули на посіви озимого ріпаку. Така ситуація, на думку фермерів, зумовлена тим, що в період осіннього посіву в ґрунті не було достатньо вологи і значна частина посівів увійшла в зиму в незадовільному стані, – на 20 % площі сходи не отримані взагалі. На сьогодні в Хмельницькій області близько 45 % посівів озимого ріпаку підлягає пересіву.

Однак чітку картину ситуації з озимими буде видно лише весною. Як зазначає з цього приводу директор Департаменту аграрних ринків Мінагропродполітики України С. Кваша, через сніг наразі важко оцінити обсяги пересіву озимих, які постраждали від осінньої посухи і зимових морозів. Розрив в 1 млн га – це досить багато, щоб зрозуміти, які будуть перехідні залишки. Адже, за останніми прогнозами, необхідно пересіяти від 2,5 до 3 млн га з 8,4 млн га, відведених під озимі культури. Особливо враховуючи той факт, що майже вся продовольча пшениця в Україні – озима.

У свою чергу начальник Укргідрометеоцентру М Кульбіда стверджує, що більш точні прогнози врожайності відповідно до наукових рекомендацій здійснюються після проходження більшості критичних періодів розвитку озимих зернових культур – у травні. Стан озимих культур наразі – це стан спокою. На сьогодні можна говорити тільки про те, що загроза вимерзання частини посівів існує в тих регіонах, де недостатньо сніжного покриву. Про стан посівів, які перебувають під снігом, можна буде говорити тільки весною і за результатами відрощування, після того, як підвищиться температура.

За даними Мінагропродполітики України, восени минулого року вітчизняні аграрії засіяли озимі культури на зерно на площі 8,4 млн га, у тому числі пшениці – 6,7 млн га, ячменю – 1,4 млн га, жита – 319 тис. га. Крім того, озимий ріпак на зерно посіяно на площі 962 тис. га.

Станом на 9 лютого 2012 р. в Україні озимі зернові культури перебували в доброму і задовільному стані на 66,2 % площі. Зокрема, озимі в доброму стані на 1,836 млн га, що становить 25,6 % від загальної площі посівів. У задовільному стані 2,92 млн га (40,6 %), слабкі та зріджені посіви – на 2,425 млн га (33,8 %), на 1,218 млн га (14,5 %) сходів немає. Загалом озимі зернові посіяні на площі 8,399 млн га, при цьому сходи отримано на 7,181 млн га (85,5 %).

Крім того, у доброму й задовільному стані 66,2 % посівів озимого ріпаку. Зокрема, у доброму стані 248 тис. га (32,7 %), у задовільному – 254 тис. га (33,5 %), слабкі і зріджені посіви – 257 тис. га (33,8 %), і на площі 203 тис. га (21,1 %) сходів немає. Усього озимим ріпаком засіяно 962 тис. га, із них на 759 тис. га отримані сходи (78,9 %).

З метою підготовки й проведення комплексу весняно-польових робіт уряд

України затвердив план першочергових заходів. Серед заходів, передбачених планом: затвердження структури посівних площ; бюджетне кредитування проведення комплексу весняно-польових робіт, створення стабілізаційного фонду дизельного палива; контроль над дотриманням оптимального рівня цін на мінеральні добрива; формування резервного фонду насіння сільськогосподарських рослин; реалізація заходів з активізації кредитування банками підприємств агропромислового комплексу для проведення весняно-польових робіт тощо. У Міністерстві аграрної політики та продовольства України вважають, що реалізація передбачених планом заходів створить максимально сприятливі умови для проведення весняно-польових робіт.

Також Прем'єр-міністр України М. Азаров доручив відпрацювати здешевлення добрив і паливно-мастильних матеріалів. Це компенсує аграріям ті втрати, які виникнуть у зв'язку з пересівом озимих та іншими весняно-польовими роботами. При цьому М. Азаров звернув увагу на те, що додатковим тиском на українських виробників зернових культур буде те, що в Росії ціна на дизельне паливо для весняно-польових робіт знижена на 30 %. У зв'язку з цим, міністру енергетики та вугільної промисловості Ю. Бойку і міністру аграрної політики та продовольства М. Присяжнюку доручено розробити та внести на розгляд уряду проект постанови, яка визначить режим найбільшого сприяння українським сільгоспвиробникам з метою підвищення конкурентоспроможності їхньої продукції.

Для здешевлення весняно-польових робіт Міністерство аграрної політики та продовольства України виділить кошти, для компенсування втрат від пересіву озимих. За словами міністра аграрної політики та продовольства України М. Присяжнюка, на особливий контроль взято підготовку високоякісного насіння і створення його додаткових страхових запасів – для можливого пересіву озимих культур. На сьогодні урядом виділено з бюджету 20 млн грн на закупівлю додаткового насіння для проведення весняно-польових робіт.

З метою вирішення проблем з озимими за сприяння Мінагропродполітики України та НААНУ проведено ряд регіональних науково-практичних конференцій з питань особливостей проведення комплексу весняно-польових робіт в умовах 2012 р. Зазначені заходи відбулися в Харкові на базі Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва, в Одесі в Селекційно-генетичному інституті – національному центрі насіннезнавства та сортовивчення і в Кіровограді на базі Кіровоградського інституту агропромислового виробництва.

Під час конференцій було обговорено невідкладні заходи щодо відпрацювання оптимальної структури посівних площ, створення страхових фондів насіння, забезпечення наукового супроводу сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур, матеріально-технічного і фінансового стану проведення комплексу весняно-польових робіт. Вирішено також збільшити площі під кукурудзу на 1 млн га, під ярий ячмінь і пшеницю. На таке рішення вплинув попит на зовнішніх ринках на ці культури, за експортом яких Україна вийшла у світові лідери минулого року.

У цьому році, за останніми прогнозами, врожай зернових культур

очікується на рівні 45 млн т. Тільки 20 млн т заплановано зібрати із кукурудзи. На думку аналітиків, ця культура в цьому році матиме рекордний врожай. За даними Консалтингового агентства «УкрАгроКонсалт», серед зернових культур найбільші площі будуть відведені під кукурудзу – близько 4 млн га, до того ж будуть розширені площі під цю культуру як в центральних областях, так і в південних.

Істотним фактором є те, що більшість із запланованих для пересівання 2,3 млн га озимих будуть замінювати більш рентабельною кукурудзою або соняшником. Зокрема, аналітик ринку зернових культур Консалтингового агентства «УкрАгроКонсалт» Є. Малишко зазначає, що собівартість виробництва зерна збільшується у разі пересіву озимих. Це витрати на насіння, техніку для пересіву. Тому фермери зроблять ставку на високорентабельні культури.

Таку думку щодо рентабельності кукурудзи підтримує старший аналітик Dragon Capital Т. Левченко. За її словами, якщо в Україні засіяти 3,5 млн га кукурудзою, то у 2012 р. зможемо зібрати один із рекордних врожаїв цієї культури за останні 20 років (урожай 2011 р. становив 22,8 млн т, що на 91 % більше порівняно з минулим роком). Площа в 3,5 млн га, яку заплановано пересіяти, становить 42 % загальних посівів озимих (пшениці, ячменю й ріпаку) під врожай 2012 р. За останніми прогнозами, валовий збір кукурудзи у 2012 р. може становити 25 млн т.

Щодо переваг кукурудзи серед зернових культур під час пересівання свідчить аналіз компанії «Нібулон», який був проведений за результатами вирощування сільськогосподарських культур. Так, найбільш рентабельною культурою серед зернових є кукурудза. Про це під час конференції «АгроРесурси-2012» в Києві 9 лютого озвучила керівник торгового відділу ВАТ СП «Нібулон» К. Ковальська.

Експерт також звернула увагу на те, що значний потенціал рентабельності за доброго врожаю мають соя, ріпак, кукурудза. До того ж соняшник, кукурудза, ріпак, залишаються рентабельними і за мінімального врожаю. У такому випадку сільгоспвиробникам вигідніше підвищувати рентабельність виробництва сільськогосподарських культур за рахунок збільшення врожайності, ніж за рахунок підвищення цін.

Найменш рентабельною для вирощування в компанії вважають ярий ячмінь і фуражну пшеницю. Якщо говорити про пшеницю, К. Ковальська зазначає, що рентабельність істотно різниться в пшениці фуражної і продовольчої. На її думку, набагато вигідніше сіяти продовольчу пшеницю, оскільки за рахунок якості можна отримати бонуси в ціні.

Також експерти очікують розширення площ під яровим ячменем порівняно з минулим роком. Аналітик ринку зернових культур Консалтингового агентства «УкрАгроКонсалт» Є. Малишко зазначає, що багато залежить від того, якою буде весна, але тим не менше, передбачається, що близько 2,8–3 млн га яровим ячменем буде засіяно. Експерт прогнозує що найімовірніше в цьому році Україна отримає врожай від ріпаку і ячменю. Очікується, що ріпак матиме врожай понад 1 млн т.

Стосовно пшениці, на думку експерта, очікується, що площа пересіву пшениці становитиме близько 1,85 млн га, а врожайність нижча порівняно з минулим роком. За прогнозами Консалтингового агентства «УкрАгроКонсалт», урожай пшениці становитиме 13,7 млн т. Експортний потенціал очікується на рівні 6,3 млн т по пшениці. Незважаючи на скорочення обсягів врожаю і на те, що фуражний і продовольчий попит залишається на рівні минулого року, цей експортний потенціал буде досягнуто за рахунок високих перехідних залишків.

За оцінками Консалтингового агентства «УкрАгроКонсалт», у Чорноморському регіоні прогноз урожаю пшениці підвищений з 105,5 млн т до 109,3 млн т, що навіть вище за високий урожай 2009/10 сезону. Таким чином, урожай пшениці в Чорноморському регіоні поточного 2011/12 сезону – другий після рекордного 2008/09 сезону.

Україні необхідно 120 тис. т насіння кукурудзи для проведення посівної кампанії. Однак, за словами Є. Малишко, за останні місяці було імпортовано близько 7 тис. т насіння, до того ж на поточний момент Україна забезпечена лише насінням для пересіву озимих культур.

Існує й інша проблема якості насіння. Як стверджує генеральний директор Консалтингове агентство «УкрАгроКонсалт» С. Феофілов, до сьогодні значна частка площ засівається несертифікованим насінням, особливо широко це застосовується у разі посіву пшениці та ячменю. Проте за посіву кукурудзи і соняшнику фермери зрозуміли, що краще купувати елітне гібридне насіння, рентабельність якого вища. Загалом, за оцінками С. Феофілова, в Україну імпортується від 40 % до 50 % насіння від загального попиту, обсяги насіння вирощуються в Україні під контролем зарубіжних власників і близько 30 % – місткість ринку з насіння української селекції.

У цілому стан підготовки до проведення комплексу весняно-польових робіт планується розглянути 23 лютого поточного року на розширеному засіданні колегії Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Наразі відбуваються наради в кожній з 25-ти областей з урахуванням природно-кліматичної зони регіону. До обговорення залучаються науковці, які надають рекомендації, якими саме культурами необхідно засівати площі, на яких ділянках не дали сходи озимі.

Органами управління АПК на місцях спільно з науковими установами триває постійний моніторинг стану посівів озимих, контролюється наявність на внутрішньому ринку мінеральних добрив, пестицидів, техніки, запасних частин, пального, контролюється рівень цін на них у постачальників.

В областях тривають огляди земель, що засіяні озимою. Так, на Вінниччині створено мобільні бригади науковців, які визначатимуть, пересівати чи ні, і в яких обсягах озимі культури. За словами начальника Головного управління агропромислового розвитку Вінницької облдержадміністрації М. Неїлика, до складу створених мобільних груп входять науковці Інституту рослинництва, Інституту кормів та дослідна станція. Заплановано дослідити всі райони, де спостерігалось найменше снігу, і здійснити їх моніторинг (*Матеріал*

підготовлено з використанням інформації таких інформаційних джерел: Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244956899&cat_id=244276429); Кіровоградський інститут агропромислового виробництва НААН (<http://www.agronauka.com.ua/component/content/article/5/249>); Аграрний сектор України (<http://agroua.net>); Асоціація товаропроизводителів АПК (www.ukragro.org; <http://agronews.in.ua>); Інформаційний портал «AgroNews» (<http://agronews.in.ua>); Пропозиція журналу агробізнесу ВГОЛОС (<http://www.propozitsiya.com>; <http://vgolos.com.ua/economic/news/7734.html>; Ирта-факс (<http://irtafax.com.ua/news/2012/02/2012-02-15-05.html>); Найбільший Кіровоградський бізнес-портал (http://www.kirovograd.biz/2012/2/14/vtrata_ozimih_y_ukrayini_bude_bilshe.htm).

Ю. Половинчак, канд. іст. наук, заввідділу НЮБ

ЕХтремальний контент: соціальні аспекти

Реакція на події навколо ex.ua дає привід сьогодні впевнено говорити про те, що справа вийшла далеко за межі звички українців до безкоштовного контенту чи навіть «обвалу» офіційних сайтів. Власне, широко згадувана неспроможність держорганів відбити кібератаки видається не такою вже й катастрофічною, якщо врахувати світовий досвід, коли під хакерськими чи, як в українському випадку, DDoS-атаками «лягали» сайти ФБР, Білого дому, Міністерства юстиції США, Європарламенту.

Сьогодні уроки ex.ua потребують глибшого осмислення – як суспільної, політичної, економічної й правової проблеми. До речі, у США бурхливо розвивається нейросоціологія – наука про соціальні мережі, в Україні ж у цьому напрямі робляться лише перші кроки.

Отже, по-перше, в Україні існує спільнота людей – освічених, технічно «підкованих», молодих і потенційно соціально активних, які незважаючи ні на що обирають Інтернет як віртуальну територію «внутрішньої еміграції». У них свої правила, мотиви поведінки, ментальність, політичні та культурні вподобання й симпатії, утім, як й образи ворогів.

У цьому контексті доречні слова політичного експерта К. Матвієнка: «Ми бачимо, де справжня інформація, де живе життя й де імітація – у реалі відбувається імітація, а у віртуальному світі відбувається реальне життя». Як пише «Дзеркало тижня», «мовчання цієї групи людей сприймалося як пасивність, а насправді воно було поблажливою зневагою, яка миттєво перетворилася на справжній бунт. Це молоді люди, які мають в активі чудове знання іноземних і комп'ютерних мов не як додатковий бонус, а просто “по факту”. І, на їхню думку, на них раптово напали якісь напівдикі “кровосісі” з

кам'яними сокирами свого безглузкого законодавства. Стара теза “спалити пана й тікати на Січ” реінкарнувалася в скоординовані атаки на “панські” сайти й ховання IP-адрес через анонімайзери та інші веселі примочки».

Показово, що основним місцем консолідації «хакерів» стала молодіжна соцмережа «ВКонтакте», значно менше їх було на більш «зрілому» Facebook і мало на дорослих «Однокласниках». Саме підлітки й молодь показали владі, що здатні до протестів.

Можна згадати молодіжні бунти 60-х років минулого століття – у Франції в 1968 р. студенти ледь не спалили Париж лише тому, що влада дозволила поліції зайти на територію студентського містечка Сорбонни.

Сьогодні звичайний міський інтернет-користувач добровільно є учасником щонайменше двох-трьох спільнот, але при цьому не є й ніколи не був учасником жодного політичного руху або партії. Але досвід показує, що за форс-мажорних обставин саме ці спільноти стають головними джерелами інформації й допомагають людям об'єднувати зусилля та переходити до дій в офлайн, тобто здійснювати вчинки в реальному світі.

Політолог Т. Возняк убачає в цій історії ще кілька ключових моментів, зокрема, актуалізацію протиставлення влада – народ. «Те, з якою радістю та ентузіазмом взялися ламати ці державні інституції, тобто їх тлумачили як інструменти репресій, свідчить про абсолютний і остаточний розкол між правлячою верствою й народом», – зазначає політолог. Керівник Школи політичної психології Г. Балашов підкреслює, що під гаслом захисту авторських прав держава проявила себе «як ворог свого народу». Про існування й масштаби нової, хоч і не структурованої, можливо навіть не оформленої, але за необхідності – організованої спільноти, очевидно, не здогадувалися ні влада, ні опозиція.

Наголосимо, неприємний сюрприз у вигляді явно неочікуваного опору отримали не лише державні органи. «Партія on line», як її вже назвали деякі оглядачі, протиставляє себе й опозиції, що – давайте називати речі своїми іменами – лише зворотна сторона владної медалі, і живе вона, як і весь вітчизняний політикум, за моделями ХХ ст. Зверніть увагу: за підрахунками експертів, до групи «Свободу ex.ua» у соцмережах за кілька днів приєдналося понад 40 тис. користувачів – утричі більше, ніж має прихильників, наприклад, сторінка Ю. Тимошенко.

Попри неприйняття політиків апріорі ця нова спільнота однозначно опозиційна. Поки – опозиційна пасивно, принаймні доти, доки влада не вторгається на територію, яку вона вважає своєю. Збурення навколо ex.ua демонструє незадіяний до останнього часу, але істотний протестний потенціал. Логічно очікувати спроб його політизації з подальшим використанням. Наразі такі спроби політиків можна назвати досить безпомічними. Проте це – ще одна ознака майбутніх політичних змін, можливо, глобального масштабу.

Інший аспект глобальної боротьби, активізований для України закриттям ex.ua, – протистояння між мегакорпораціями з їх запеклою боротьбою за мега ж прибутки та прибічниками вільного поширення інформації. Перші активно

лобіюють, м'яко кажучи, суперечливі закони та міжнародні угоди. З іншого боку, наразі розбудовується й поширюється теоретичне обґрунтування руху, спрямованого проти копірайту. Для України світова боротьба з неліцензійним контентом має й інший бік: нині доводиться говорити про новий вид глобальної нерівності – цифрову, а відтак і про інформаційний колоніалізм ХХІ ст. Не виключено, що збурення на захист ex.ua було зумовлене ще й відчуттям, що нас, усю країну, світові гравці відтискають у таку собі інформаційну резервацію. Хіба не очевидно, що поза файлообмінниками ми не матимемо повноцінної можливості не лише для дозвілля, а й для розвитку (підручників, книг, навчальних програм, кінодокументалістики й багато іншого) – в Україні просто не існує адекватної альтернативи як за ціною, так і за наповненням. Ця теза легітимізована навіть виступом омбудсмена Н. Карпачової, яка заявила, що файлообмінник ex.ua для більшості громадян є єдиною формою доступу до культурних надбань людства. «Аж ніяк не ставлячи під сумнів необхідність захисту авторського права, хочу зазначити, що в умовах поширеної бідності такий ресурс для сотень тисяч громадян залишається чи не єдиною формою доступу до культурних надбань людства», – підкреслила вона. «Державі потрібно було викупити ex.ua та подарувати своїм громадянам з метою освіти населення, залучення до сучасного електронного світу, прилучення до світової культури. Держава повинна сприяти появі в злиденній країні подібних вільних ресурсів. Але мозок держави у вигляді уряду вже практично не функціонує і не в змозі зрозуміти сучасні тенденції! І це серйозний удар по інформаційній насиченості мізків власного народу», – написав експерт у власному блозі на сайті From-UA Г. Балашов.

Коли йдеться про український контент, можна говорити про «резервацію в резервації». Так, український письменник О. Сливинський у своєму блозі на сайті «Української правди» пише: «Піратський файлообмінник стає формою культурної самоорганізації. На жодному іншому інтернет-ресурсі не було такої кількості зісканованих рідкісних українських видань і практично ніде недоступної української кінодокументалістики 60–80-х років минулого століття. Держава, жодна її установа досі не зробила того, що зробили анонімні користувачі. І не зробить ще, найімовірніше, багато років. Поки всі ці матеріали поступово не згниють в архівах і сховищах, так і не потрапивши в публічний доступ». На це ж вказує і «Дзеркало тижня»: «На сервісі створився унікальний україномовний контент. Музичний і літературний, зокрема не тільки дубляж фільмів. Спроба ліквідувати сервіс – це спроба обмежити поширення української культури. І тут зацікавлених осіб немає потреби якось довго вираховувати, теж усі на поверхні. Українська інтелігенція не злопам'ятна, вона це все запише й забуде».

Як бачимо, хоча справа ex.ua хоча б на найближчий час вирішилася – файлообмінник відновив роботу, – запитань вона залишає більше, ніж відповідей.

Ситуація навколо закриття найбільшого українського файлообмінника ex.ua викликала чималий суспільний резонанс, що не в останню чергу

пов'язано з низкою подібних ситуацій у світі, зокрема в США та Європі, де у відповідь на закриття файлообмінників надійшли кібератаки хакерів з групи Anonymous, яка отримала широку популярність наприкінці 2010 р. Її учасники організували серію

DDoS-атак на сайти компаній і організацій, що протидіяли діяльності ресурсу WikiLeaks. Серед атакованих виявилися сайти PayPal, Visa і MasterCard. Мішенями угруповання, яке пізніше злилося з хакерами з групи LulzSec, стали також сайти компаній Sony, Nintendo, PBS, сайт сенату США, урядові сайти Бразилії, Мексики, Італії та інші ресурси. Сьогодні кіберпротести відбуваються проти ухвалення АСТА (Anti-Counterfeiting Trade Agreement) торговельної угоди щодо боротьби з контрафакцією і законопроекту SOPA (Online Piracy Act).

На сьогодні АСТА підписана країнами Заходу (США, Канадою, Євросоюзом, Австралією, Новою Зеландією) і деякими азійськими країнами, зокрема Південною Кореєю. Угода дасть змогу митникам перевіряти ноутбуки, MP3-плеєри й мобільні телефони на предмет «незаконно викачаних або скопійованих» медіа та інших файлів. У разі їх виявлення носій може бути конфісковано або знищено, а його власник буде зобов'язаний заплатити штраф.

У законопроекті SOPA передбачено такі заходи покарання для порушників авторських прав, як позасудове закриття інтернет-ресурсу з вільним обміном контентом або дотюремний термін до п'яти років для винних у несанкціонованому потоковому віщанні або іншому поширенні контенту.

В Україні протестні акції проти закриття ресурсу ex.ua вилилися в блокування сайтів органів державної влади, що примусило вкотре замислитися над питанням інформаційної безпеки.

А. Нестерко, президент Ассоциации интернет-медиа: «Атака на государственные сайты – подтверждение того, что власть решает проблему не с той стороны. Конечно, рано или поздно Украине придется браться за борьбу с пиратством. Но для этого, сначала, нужно реформировать всю систему так, чтобы закрытие сайта с нелегальным контентом перекрывало проблему раз и навсегда. У нас же сейчас будет все наоборот – расплодятся точки с пиратскими дисками на Петровке (на этом рынке кормится немало представителей различных структур, закрывающих за вознаграждение глаза на торговлю контрафактом), появятся другие сайты, которые будут дублировать друг друга, и закрыть их уже будет невозможно – они будут специально плодиться в геометрической прогрессии.

...Нельзя не рассматривать и возможность того, что проблема закрытия ex.ua лежит совсем не в плоскости нелегального контента, и это всего лишь официальная версия. Возможно, там был размещен какой-либо компромат, который “сверху” немедленно приказали убрать, а выполнение этого приказа, как обычно, было сделано с помощью топора. Хотя это лишь версия».

Р. Бортник, политический эксперт: «Для решения проблемы необходимо искать компромиссные варианты. Но также понятно и то, что в отношении ex.ua применяется избирательный подход. Безусловно, у нас существует много сайтов, которые наполнены контентом без авторских лицензий. Но почему закрывается только ex.ua – вот здесь возникает вопрос. Мне кажется, в данной ситуации есть какой-то политический подтекст или какое-то экономическое содержание. Возможно, был какой-то заказ именно на этот сайт. Если мы так боремся с пиратством, то органы государственной власти должны прийти ко всем владельцам таких сайтов, а не к самому большому и не самому прибыльному в украинском сегменте».

О. Руденко, вице-президент Ассоциации интернет-медиа: «...Это начало некоего процесса в Интернете, в цифровых технологиях, когда на сегодняшний день и общественность, и регулирующие, и контролирующие органы, и владельцы авторских прав, крупных корпораций, очевидно, будут это активно обсуждать и будет происходить в целом некоторое переформатирование каких-то взаимоотношений: хозяйственных, юридических. Безусловно, я считаю, что с пиратским контентом нужно бороться. Но если делать резкие движения, то все видят, к чему это приводит».

Е. Филиндаш, директор Украинского центра социальной аналитики, прокомментировал ситуацию с закрытием ex.ua в своем блоге на сайте «Української правди». Суть истории с ex.ua, по его мнению, сводится к конфликту между интернет-пользователями, желающими беспрепятственно обмениваться и скачивать видео, музыку и другой контент, и медиа-корпорациями и их собственниками, которые хотят на этом самом контенте делать деньги.

«...При этом корпорации, будучи не в состоянии справиться со свободным обменом контентом в Интернете другими методами, активно используют для борьбы со свободой Интернета государственные репрессивные машины.

...Игнорирование мнения большинства своих сограждан по вопросам свободы интернет-пространства, демонстрируемое как властями “демократического” Запада, так и разными украинскими правительствами – от “оранжевых” (если кто забыл, то напомню, что в 2008 г. при “демократических” Президенте Ю. Ющенко, Премьере Ю. Тимошенко и министре МВД Ю. Луценко МВД закрыло самую популярную на то время файлообменную сеть Украины infostore.org) до “регионалов”, зависит не от страны, названий партий или фамилий политиков, стоящих у власти и проводящих эту политику.

Тут все проще: бизнес есть бизнес, и ничего личного. Так как больше трех четвертей, если не больше, на мировом медиа-рынке и рынке программного обеспечения принадлежит западным корпорациям, то и инициатива загнать интернет-пространство во всем мире в рынок (естественно, “свободный”: нет денег – свободен, на выход) по своим правилам, где за каждый клик придется платить, то и волна наступления на свободу Интернета также с Запада, накрывая попутно и нас.

Это, естественно, никак наши власти не оправдывает: просто отечественные олигархи делают деньги в основном в других сферах – и уж там, как все мы знаем, они разворачиваются по полной программе.

Миллиардные прибыли, получаемые крупными корпорациями, для хозяев этих корпораций несравненно важнее, чем право миллиардов людей по всему миру на свободу получения и обмена информацией. А значит, они оказываются важнее и для зависящих от крупного бизнеса политиков и властей везде, где господствует неолиберальная модель с приматом интересов бизнеса над интересами большинства общества.

Сейчас в таком положении – подавляющее большинство стран мира, включая так любимый нашими доморощенными либералами Запад, где бизнес-магнаты точно так же, как в Украине или других странах «третьего мира» (к которому мы, увы, уже тоже относимся по большинству параметров), или лично входят во власть (примеры Берлускони, клана Бушей и многих других), или напрямую на нее влияют.

История с ex.ua – лишь один эпизод из большой войны большого капитала против неподконтрольного этому капиталу распространения информации в Интернете. А это, в свою очередь, проявление многолетней войны двух прямо противоположных тенденций.

Тенденции к капитализации всего и вся, попытки превратить все, что только возможно, в товар и содрать с этого товара побольше прибыли, и тенденции к социализации – попытке обеспечить всему обществу, а не только отдельным платежеспособным его представителям, доступ к полноценной достойной жизни. Важной и уже неотъемлемой для многих частью которой в современном мире является и свобода обменом информации в Интернете...»

Д. Шурхало, журналіст радіо «Свобода», висловив свою думку на сайті радіостанції: «Уже давно стало зрозуміло, що акція протесту, для того, щоб бути успішною, повинна мати інтернет-підтримку. Ситуація довкола популярного файлообмінника показала, що протест може бути вдалим, навіть не виходячи з онлайну в реальний світ. Тим, хто прагне змінити ситуацію в країні на краще, потрібно подумати над ефективною реалізацією цього протестного потенціалу.

Міліція під приводом боротьби з порушенням авторських прав закрила файлообмінник... У відповідь обурені юзери (навіть чи у цьому випадку треба говорити про зловісних хакерів) “поклали” сайт МВС. Відтак настала черга офіційного інтернет-представництва Президента та інших державних і владних ресурсів.

Показово, що такого вияву обурення не було, коли, наприклад, “закрили”

Ю. Тимошенко. Інша справа, як виявилось, популярний файлообмінник.

Після кібератак на владні інтернет-ресурси міліція змушена була розблокувати файлообмінник. Найбільшу репресивну структуру, яка має спеціальний підрозділ для боротьби з кіберзлочинністю, перемогли кілька тисяч людей, які навіть не виходили з помешкань. За приблизними підрахунками, перемогу над українською владою та репресивними

структурами в інтернеті здобули 2–3 тис. людей. Вихід на вулицю такої кількості осіб влада навчилася нейтралізовувати й ігнорувати.

Між іншим, заклики президентського прес-секретаря, що мовляв, немає чого обурюватися на сайті Президента, бо це не за адресою, не переконливі. Це раніше в подібній проблемі Прем'єр Ю. Тимошенко могла звинуватити Президента В. Ющенка і навпаки. Тепер у нас за все (а надто за діяльність чи бездіяльність правоохоронців) відповідальна єдина людина – Президент В. Янукович.

Інтернет виявився чи не єдиною територією, де суспільство може спілкуватися з владою на рівних, навіть більше – ефективно протидіяти владі, дати їй відсіч. Влада ж змушена рахуватися з настроями співвітчизників не у переддень виборів. Діюча влада, попри надування щік, укотре показала, що відступає перед організованим протестом.

...Разом з тим було б неправильно трактувати ситуацію довкола лише в ключі перемоги суспільства над репресивною владою. Тут цілий ряд проблем, одна з яких – неспроможність держави відбити навіть непрофесійні кібератаки. І це за того, що міліція та спецслужби мають відповідні підрозділи.

Ще одна серйозна проблема має громадський характер: у країні відбуваються значно серйозніші неприємства, ніж закриття файлообмінника з розважальним контентом, проте через це не стається збурень.

Проте опозиція майже нічого не робить, щоб актуалізувати будь-що, крім власних проблем і боротьби за владу. Зрештою, навіть цього вона не може належним чином організувати. Наметове містечко прихильників Ю. Тимошенко під Печерським судом у центрі столиці виглядає як уособлення неефективного протесту.

Якщо, скажімо, вулична активність істотно “затихає” через несприятливі погодні умови, то інтернет-активність, навпаки, зростає. І випадок тут дуже показовий. Адже на момент закриття файлообмінника багато школярів та студентів залишилися вдома через морози: захотіли подивитися кіно, аж тут міліція (на свою голову) приготувала їм такий “сюрприз”... Мабуть, якби щось подібне сталося влітку, то активність інтернет-користувачів була б значно меншою.

Успіх помаранчевого “майдану” був зумовлений, зокрема, тим, що опозиція (навіть за умов цензури) адекватніше комунікувала із суспільством, ніж влада. Нині політикам уже час зрозуміти, що в багатьох співвітчизників уже оскома на вподобані ними телевізійні ток-шоу. Щодо Інтернету, то багато хто вже навчився розрізняти проплачені коментарі до онлайн-публікацій.

Для тих, хто бажає змінити ситуацію в країні, важливо навчитися робити актуальними для інтернет-спільноти важливі соціально-політичні питання. Скажімо, якби подібне збурення сталося в мережі через убивство в Шевченківському РВВС студента І. Индила, то винні в його смерті вже не гуляли б на свободі, а інші свавільники в погонах зайвий раз би подумали, перш ніж вдаватися до протиправних дій.

Майже непоміченим залишився минулорічний корупційний скандал, коли Мінпаливенерго закупило із маржею у 150 млн дол. США бурову установку. Не дивно, що на це не звернула уваги опозиція, бо ті ж самі підставні фірми були задіяні й за попередньої влади. Та за умов, коли політична опозиція не виконує деякі свої функції, потрібно, щоб це робили ті, хто прагне змін у житті, а не лише змін “поганої” влади на “хорошу”.

Між іншим, з’явилася інформація, що причетні ті самі підставні структури, що й до історії із закупівлею бурової платформи. Тож чи не час пояснити, що значна кількість українських проблем мають спільне походження? І що в той чи інший спосіб це стосується кожного? Дуже важливо, щоб подібні речі ставали актуальними для широкого інтернет-загалу. Потрібен також ефективний спосіб висловлення кібернезгоди з подібними безчинствами».

Юристы подчеркивают, что ситуация вокруг закрытия ex.ua остро проявила неготовность украинского законодательства к спорам относительно объектов интеллектуальной собственности в Интернете. Юридическая компания «Юскутум», которая представляет интересы портала, на своем сайте разместила правовую позицию по делу ex.ua.

О блокировке ресурса

Постановление против ex.ua было вынесено с нарушением норм действующего законодательства, так как правоотношения в сфере делегирования доменных имен регламентируются документом «Правила домена.ua». Указанные Правила не предусматривают положений, которые бы регламентировали процедуру запрещения использования домена по постановлению следователя. Более того, Правила содержат четкую формулировку, что вопросы об использовании домена относятся к категории доменных споров и должны решаться в судебном порядке.

Указанное в постановлении следователя требование запрета на использование домена является необоснованным, вынесенным с нарушением базовых принципов деятельности органов внутренних дел, предусмотренных ст. 3 Закона Украины «О милиции», где указано, что деятельность милиции строится на принципах законности, гуманизма, уважения к личности, социальной справедливости. Стоит также отметить, что Организация Объединенных Наций признала право на доступ в Интернет одним из неотъемлемых прав человека. Согласно документу, принятому ООН, распространение информации в сети должно быть максимально свободным, ограничиваясь лишь теми ситуациями, когда оно может привести к нарушению чьих-либо прав. Как отмечалось выше, выбранный способ защиты нарушенных прав не является единственным и приводит к массовому нарушению прав других лиц.

Согласно ч. 1 ст. 34 Конституции Украины каждый имеет право свободно собирать, хранить, использовать и распространять информацию устно, письменно или другим способом – на свой выбор. Согласно ч. 1 ст. 5 Закона «Об информации» одним из основных принципов информационных

отношений являются доступность информации и свобода ее обмена. Ресурс, вроде www.ex.ua, является средством обмена информацией, а блокирование его работы исключительно на основании постановления следователя в рамках досудебного следствия, при условии, когда факт правонарушения не доказано, является существенным ограничением права на обмен информацией.

Если принять тот факт, что блокировка ресурса в рамках следствия, без разбирательств, без суда, законна, то завтра будет возможно без труда закрыть любой сайт, любой информационный ресурс, интернет-СМИ.

Данная ситуация остро проявила неготовность украинского законодательства к спорам относительно объектов интеллектуальной собственности в среде Интернет. Однако фраза о букве закона и духе закона существует не зря. И в условиях правовой неопределенности следует исходить из сообразности следственных действий цели следствия и правах других граждан.

О преследовании пользователей ex.ua

На сегодняшний день дело ведется в отношении пяти лиц, разместивших конкретные файлы под конкретными учетными записями.

Относительно подсчета ущерба

Пока полностью не будет восстановлен правовой статус ресурса ex.ua, оценить и установить конкретный объем ущерба невозможно. Но хотим сакцентировать внимание на том, что ущерб, причиненный гражданам Украины вследствие блокировки деятельности ресурса и их доступа к собственным файлам, которые не имеют признаков контрафактной продукции, может быть значительно выше, чем ущерб, причиненный неправомерным распространением компьютерных программ, которое стало основанием для возбуждения уголовного дела.

Относительно борьбы с пиратством

Попытка представить блокировку или преследование ресурса как борьбу с пиратством не должна восприниматься всерьез.

Ресурс используется легально, как инструмент, который пользователи могут использовать как угодно. У ресурса правило едино для всех: правообладатель обращается и контент удаляется.

Правовая позиция такова, что ресурс не должен нести ответственность за пиратский контент, размещенный пользователями. Администрация априори не может и не должна отслеживать и устанавливать факт размещения контрафактного контента, так как не имеет полномочий принимать решения касательно легальности размещенных файлов.

Дело было возбуждено по факту, и не ясно, почему, для того, чтобы установить и отследить пять учетных записей, нужно было изымать такое количество серверов. Масштабные действия следствия абсолютно не соответствовали поставленной задаче, поэтому и считаем их неправомерными. Мы за то, чтобы вся ситуация была возвращена в правовое поле (*Правовая позиция Юридической компании «Юскутум» по делу ex.ua // Юридическая компания «Юскутум» (<http://juscutum.com/press/item/49/rus>).*

Перспективы «оранжевой революции» в России в отзывах СМИ

4 декабря 2011 г. в России состоялись думские выборы, после обнародования результатов которых ряд представителей оппозиции заявили, что в ходе голосования и подсчета голосов имели место многочисленные нарушения и фальсификации. ЦИК РФ отверг обвинения оппозиции и отказался пересматривать итоги выборов в Думу, отметив, что в целом они прошли в соответствии с законодательством.

В результате 10 и 24 декабря, а также 4 февраля по городам России прокатилась волна многотысячных митингов. Их участники вышли на улицы под лозунгом «За честные выборы»: наиболее заметная акция оппозиции прошла в Москве на Болотной площади, собрав, по разным оценкам, от 30 до 100 тыс. человек.

Итогом данного митинга стала резолюция с требованиями к российским властям. В частности, в документе прописано, что участники акции протеста на Болотной площади требуют от руководства страны отмены итогов парламентских выборов, регистрации кандидатом в президенты основателя партии «Яблоко» Г. Явлинского, освобождения политзаключенных, регистрации оппозиционных партий, реформы политической системы, проведения досрочных выборов парламента и президента и пр.

Проходят и «альтернативные» митинги. Так, 4 февраля в Москве на акцию «Нам есть что терять», прошедшую на Поклонной горе, собрались, по разным данным, от 40 до 190 тыс. человек. Участники митинга поддержали курс В. Путина и выступили против «оранжевой угрозы», которую, по их убеждению, пытаются спровоцировать оппозиционеры с Болотной площади.

Кроме того, 11 февраля более чем в 20-ти регионах России прошли митинги в поддержку нынешнего курса развития страны и избрания президентом В. Путина. Организаторами мероприятий выступали региональные объединения организаций профсоюзов, объединения ветеранов, инициативные группы граждан.

Как проинформировал председатель комитета Госдумы по труду, социальной политике и делам ветеранов, первый заместитель секретаря президиума Генсовета «Единой России» А. Исаев, митинги в поддержку В. Путина будут проходить и в дальнейшем.

Планируется, что очередной митинг в поддержку В. Путина под лозунгом «Спасем Отечество!» пройдет 23 февраля.

Неординарные события происходили и в Государственной думе. 6 и 7 февраля фракция «Единой России» попыталась заручиться поддержкой оппозиционных фракций в принятии совместного «антиоранжевого» заявления «В защиту конституционного строя, гражданского мира и демократии в стране», в котором говорится о неприемлемости радикальных настроений в российской политике. «Пытаясь оседлать справедливые

протестные настроения, ожидания реальных перемен, ... узкая группа людей отвергает любой диалог с оппонентами, готовит России уличный, так называемый «оранжевый» сценарий смены власти», – утверждает «Единая Россия».

По данным ЕР, подобные политические силы нередко действуют «по прямой подсказке зарубежных политтехнологов, которые, являясь, в том числе, крупными государственными чиновниками, вмешиваются во внутренние дела нашей страны» и подстрекают население к революции.

Но, как отмечают обозреватели, «единороссы» явно переоценили степень лояльности Кремлю партий системной оппозиции. Ведь подписание такого заявления партиями думской оппозиции резко ухудшило бы отношения между ними и несистемной оппозицией, лидеры которой активно участвовали в организации митингов гражданского протеста против фальсификаций на выборах в Госдуму и перспективы третьего президентского срока В. Путина. Многие рядовые члены КПРФ и «Справедливой России» участвовали 4 февраля в митинге на Болотной площади, и это не могли не учитывать партийные лидеры. Кроме того, Г. Зюганова, С. Миронова и В. Жириновского возмутило, что под проектом заявления заранее были поставлены их подписи. В итоге они отказались поддержать предложенный документ и заявили о планах выработки альтернативного варианта. Становится все более очевидно, констатируют эксперты, что новая Дума и по атмосфере, и по степени управляемости сильно отличается от старой.

В свою очередь Премьер-министр России В. Путин предостерег от повторения сирийского сценария в России. «К сожалению, в мире культ насилия выходит на первый план ...и мы не должны допустить ничего подобного в нашей стране», – сказал Премьер на встрече с представителями религиозных конфессий 8 февраля. В этой связи можно напомнить, что акции протеста, начавшиеся в России после выборов в Госдуму в декабре 2011 г., сравнивали с народными выступлениями в арабских странах многие западные СМИ. Кроме того, о том, что в России могут начаться волнения, подобные сирийским, или произойти революция, как в арабских странах, ранее неоднократно заявлял американский сенатор-республиканец Дж. Маккейн. Россия на эти заявления никак не реагировала.

Обозреватели СМИ обращают внимание на то, что первыми с обвинениями в «оранжевости» обрушились на участников митингов «За честные выборы» не представители партии власти, а лидеры думских фракций КПРФ и ЛДПР. Г. Зюганов на декабрьской встрече с Президентом России даже предостерег Д. Медведева от «оранжевой проказы, пышный цвет которой уже проявился».

В свою очередь председатель ЛДПР В. Жириновский в ходе недавнего выступления в Госдуме описал свой сценарий начала «оранжевой революции в России. По его словам, к ней может привести отказ депутатов трех думских фракций – КПРФ, ЛДПР и «Справедливая Россия» – от своих мандатов. «Если мы сдадим мандаты, вот тогда начнется «оранжевая революция»,

потому что вы («Единая Россия») тут будете нелегитимны, ибо меньше двух партий здесь (в Госдуме) быть не должно», – заявил лидер либерал-демократов.

Хотя многие в России считают, что «оранжевая революция» в стране уже началась.

Так, писатель, публицист, редактор газеты «Завтра» А. Проханов убежден, что «сегодня происходит то, что называется “оранжевой революцией”. ...Она уже началась, на наших глазах стремительно разгорается и проходит свои классические стадии одна за другой. ...”Оранжевая революция” в России уже прошла первый этап, когда интернет сработал, как спусковой крючок, и привел к скоплению людей на улицах. Если в России не будет сильной власти, нас захлестнет волна хаоса “оранжевой революции”». ...«Оранжевая революция» – это факт. Вопрос в том, приобретет ли она страшный сокрушительный характер – или же пройдет бескровно, но достигнет целей и “срежет” российскую государственность».

В том, что оппозиция, проводящая митинги «За честные выборы», реализует «оранжевый сценарий», уверен и лидер движения «Суть времени», политолог С. Кургинян. По просьбе корреспондентов «Комсомольской правды» он перечислил классические черты «оранжевой революции», которые видит в московском протестном движении.

Прежде всего, по словам С. Кургиняна, это отсутствие у акций протеста фактической основы. Политолог напоминает, что митинги начались с утверждений о тотальных фальсификациях на выборах 4 декабря. Однако до сих пор не предъявлены доказательства этих фальсификаций.

Во-вторых, речь идет о подмене лозунгов и требований митингов. «Эти люди ратуют не за честные выборы, им просто нужен повод, чтобы перейти к чему-то другому, – говорит С. Кургинян. – Они вдруг начали говорить о том, что надо реформировать Конституцию России, президентскую республику менять на парламентскую. И вообще ввести учредительное собрание».

Третий нюанс – бескомпромиссность лидеров протеста: «Было также заявлено, что, даже если президентские выборы будут прозрачными, это все равно нелегитимно».

Перспективы, которые видит политолог в случае дальнейшего развития такой митинговой активности, безрадостные. «Есть мнение, что угроза будет нарастать – вплоть до того, что лидеры оппозиции могут призвать американцев взять под контроль наше ядерное оружие. Подобные опасения разделяют достаточно большое число людей в России. Это, собственно, и побудило нас создать антиоранжевый комитет. Его члены говорят, что они, как граждане России, готовы вести борьбу с “оранжевыми”. Антиоранжевый комитет являет собой широкий фронт, куда вошли люди самых разных взглядов».

По мнению же бывшего депутата Госдумы России, политолога С. Маркова, то, что готовится «оранжевый» сценарий, «абсолютно очевидно. Цель-максимум – свергнуть Путина, цель-минимум – снизить его легитимность и сделать из него образ второго Лукашенко. То, что такой сценарий будет –

80 %, его успешность – 10 %, поскольку не создано основных предпосылок для революции». Среди основных причин будущего поражения «оранжевого сценария» политолог отмечает отсутствие должного финансирования со стороны Запада. «Условно говоря, на “оранжевого” борца в России западных ресурсов приходится примерно в 15–20 раз меньше, чем это было в Украине. Это отражает тот факт, что западники не верят в возможность “оранжевой” революции в России, поэтому никакой серьезной поддержки не оказывают».

Со своей стороны, член Общественной палаты РФ, политолог И. Дискин заявил, что следует разделять организаторов митингов и основную массу его участников. «Их объединяет недовольство многим происходящим, – пояснил И. Дискин. – Но я участвовал в митинге на Болотной, и могу сказать, что многие участники не разделяют радикальных, как я считаю, антидемократических, нелиберальных требований организаторов».

Спикер Государственной думы С. Нарышкин также убежден, что «“оранжевый сценарий” не имеет в России никаких перспектив». Аргументируя свою позицию, он отметил, что сегодня в стране «совсем другие общественные настроения, в том числе и по сравнению с Советским Союзом в 1991 г.». По его мнению, большинство граждан «резко негативно относятся к любым попыткам ослабить страну».

Под несколько иным углом зрения рассматривает данный вопрос глава фонда «Эффективная политика» Г. Павловский. Он считает, что в стране происходит нагнетание страха перед мифической угрозой «оранжевой революции». Делается это, по мнению эксперта, в основном на уровне актива среднего звена партии власти и представителей избирательного штаба В. Путина: «Они выучили несколько слов и пытаются их связать в антиоранжевой риторике». Использование Д. Медведевым термина «экстремизм» в этом контексте не оправдано, уверен эксперт: «Это вредное понятие, оно соответствует старому тезису об антисоветской деятельности. Противоэкстремистская статья – полный аналог бывшей ст. 190-прим., где тоже было размытое понятие антисоветской деятельности, требующее экспертизы. А эксперты всегда найдутся».

Сомневается в том, что происходящее в России является «оранжевой революцией» и бывший специальный помощник президента США по проблемам России в администрации Джорджа Буша-младшего Т. Грэм: «“Оранжевая” революция – это моментальная реакция на фальсификацию выборов, недовольство и быстрое разрешение вопроса. Это смена правительства в течение двух-трех недель. А что мы видим сейчас в России? Какой-то вялотекущий протест сразу же после думских выборов. А потом – в феврале – начался своеобразный диалог между правительством и оппозицией. И продолжаться это будет еще несколько месяцев. Это – не революция. Это – своеобразная эволюция политической системы России».

Как отмечает политолог Д. Орешкин, смена правящей верхушки зачастую автоматически преподносится как «оранжевая революция», за которой непременно последует какая-то невнятная, но пугающая «дестабилизация». В то же время в демократических странах власть меняется каждые несколько

лет, и никто не называет это революцией. «Обществу вдалбливают: Путин спасает Россию от “оранжевого сценария”, – говорит Д. Орешкин. – Но никто не объяснил, чем так страшен “оранжевый сценарий”? На Украине разруха и голод? Террористы взрывают бомбы? Страну захватили американцы? Ну, выбрали Ющенко, надоел – выбрали Януковича. И что?».

Политолог уверен, что против В. Путина, точнее, не столько против него лично, сколько против созданной им системы «вертикали власти», выступает не только средний класс, но и многие представители элиты.

По мнению аналитика, в начале нулевых годов она сплотилась вокруг В. Путина, потому что боялась либо распада страны, либо реванша коммунистов, которые отнимут у нее собственность. Сегодня обе эти угрозы утратили актуальность, и у элиты крепнет стремление, по известному выражению российского государственного деятеля XVIII века П. Ягужинского, «себе полегчить».

Что касается нашей страны, то, по мнению экспертов, нестабильность в России скажется на Украине весьма ощутимо.

В то же время, как отмечает «Радио «Свобода», акции движения «За честные выборы» пока не стали предметом пристального внимания в Украине – хотя за предвыборной кампанией в России и ростом гражданского протеста в Москве и других российских городах внимательно следят, «однако сколько-нибудь заметных проявлений массовой солидарности от представителей киевской политической элиты или украинского гражданского общества движение «За честные выборы!» пока не получило. ...Об акциях протеста в России, безусловно, сообщают украинские телеканалы. Эти события активно обсуждаются в социальных сетях. В Украине были акции солидарности – но очень маленькие – возле российского посольства в Киеве.

Также акция была в Харькове. Но каких-то масштабных акций, безусловно, не было».

Отмечается также, что некоторые украинские политики из оппозиционных партий поддерживают движение «За честные выборы!», но это не первые лица.

В Украине многие считают, что стране выгодна «оранжевая революция» в России. Об этом, в частности, свидетельствуют итоги голосования в эфире программы «Шустер-live» – данную точку зрения разделяют 60 % «рожденных в Украине» и 52 % бывших военных.

Можно также отметить, что в эфире той же программы глава Наблюдательного совета НБУ П. Порошенко высказал мнение, что акции оппозиции, проходящие в России, являются предостережением для украинской власти. «Будет ли оранжевая революция в России? Нет, не будет. Потому что каждая страна идет к демократии своим путем. В России идут процессы, которые чрезвычайно полезны для украинской власти. Она себя ведет по-другому, потому что понимает, что даже в России может быть такое», – предположил П. Порошенко.

При этом он заявил, что российские процессы останавливают украинскую

власть «от многих вещей, на которые бы она решилась, если бы не Россия».

Что касается других оценок, которые высказываются украинскими экспертами по поводу событий в России, то, например, по мнению главного редактора телеканала ТВі, журналиста В. Портникова, «мы стали свидетелями того общественного возмущения, которое в России назревало уже долгие годы и было связано с практическим отчуждением общества от возможности управления государством, с отсутствием каких-то альтернатив даже не с точки зрения смены власти, а с точки зрения общественных дискуссий, практически с ликвидацией свободы слова и независимости СМИ. Это не имеет никакого отношения к так называемому оранжевому сценарию».

А украинский политолог А. Луценко вообще считает некорректным сравнение российских событий с «оранжевой революцией» в Украине, и предлагает скорее проводить параллели с арабскими революциями, потому что во время Майдана не было такого распространения и влияния соцсетей на умы. «Мне смешно слышать такие оценки, потому что они ни идеологически, ни методологически не совпадают. Нынешняя российская оппозиция достаточно идеологически разноплановая, и у нее нет такого антигероя Путину как кандидат, каковым был Ющенко. Соответственно, мне кажется, что это просто в целях избирательной кампании нагнетание ситуации, потому что ни по форме, ни по существу события в России к оранжевым событиям никакого отношения не имеют», резюмировал аналитик.

В любом случае, массовые выступления общественности в России вызвали большой резонанс в СМИ – обозреватели, политологи, читатели высказывают диаметрально противоположные мнения относительно происходящего. Но большинство сходятся во мнении, что впервые за 12 лет своего правления В. Путин столкнулся с реальным политическим вызовом, впервые после распада Советского Союза избиратели начали десятками тысяч выходить на уличные демонстрации.

Сказать, что российский Премьер растерял авторитет в обществе, было бы преувеличением (рейтинг электоральной поддержки В. Путина, как показывают последние данные ВЦИОМ и Фонда «Общественное мнение», выше, чем у всех остальных кандидатов вместе взятых), однако времена, когда любые действия Путина воспринимались «на ура», и даже явные провалы, в конечном итоге, оборачивались в его пользу, прошли. К. В. Путину стали относиться критически. Во всяком случае, оппозиционеров в России уже не считают кучкой отщепенцев, признавая, что основания для протеста – проблемы, с которыми не может справиться Кремль – вполне реальны.

В контексте же официально стартовавшей в России 5 февраля президентской предвыборной кампании, по мнению аналитиков, главной проблемой В. Путина является кризис доверия, а оппозиции – недостаток конструктивных идей и понятных целей.

Партійна позиція

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Перспективи партії «Фронт змін» у контексті парламентських виборів-2012

Політична партія «Фронт змін», очолювана А. Яценюком, на сьогодні є однією з небагатьох опозиційних сил в Україні, рейтинг якої дає підстави для оптимістичних прогнозів щодо її успіху на парламентських виборах.

Згідно з даними опитування Центру Разумкова, яке проводилося з 9 по 16 грудня 2011 р., «Фронт змін» підтримали 9,6 % респондентів, що відповідає третій позиції у рейтингу політичних партій України після «Батьківщини» (15,8 %) та Партії регіонів (13,9 %).

За даними загальнонаціонального опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені І. Кучерева та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» 22 листопада – 6 грудня, на виборах до Верховної Ради України, якби вони відбувалися в грудні 2011 р., «Фронт змін» підтримали б 11,4 % респондентів. Водночас, згідно з опитуванням, за партію «Батьківщина» проголосували б 18,8 % респондентів, які мають намір брати участь у виборах, партію УДАР В. Кличка – 5,8 %.

Інші опозиційні партії не долають 5-відсотковий бар'єр, встановлений новим виборчим законодавством.

Разом з тим попередні соціологічні опитування прогнозують рекордно низьку явку виборців на дільниці, і, виходячи з цього, головною інтригою виборів буде не те, на чий стороні опиниться більше голосів виборців, а те, чий виборець все-таки прийде голосувати. Тож, незважаючи на офіційний старт передвиборної кампанії лише за 90 днів до дня виборів, тобто 30 липня, українські політичні партії вже сьогодні намагаються якомога гучніше заявити про себе.

Партія «Фронт змін», зокрема, готує до виборів новий імідж. За інформацією видання «Сьогодні», для створення нового іміджу собі і своїй партії А. Яценюк запросив нового політтехнолога – сербського американця М. Івковича. За даними газети, А. Яценюк був розчарований результатами роботи росіян І. Валітова, В. Грановського, Д. Куликова та Т. Сергєйцева, які створили йому у 2009 р. мілітарі-образ.

У «Фронті змін» інформацію про нового політтехнолога побічно підтвердили: «“Фронт змін” співробітничав в рамках проекту “Консорціум по зміцненню виборчого й політичного процесу” з NDI, IRI, IFES, а також з іншими міжнародними інститутами, зокрема Фондом Фрідріха Науманна за Свободу й фондом Конрада Аденауера», – відповіли в прес-службі «Фронті змін».

«NDI, IRI, IFES, які мають непартійний статус, працюють з багатьма партіями в Україні. Зокрема, співробітники інституту організували кілька

семінарів для депутатів місцевих рад від “Фронту змін” з метою підвищення їхніх навичок роботи в органах місцевого самоврядування», – зазначили в прес-службі. «Сьогодні готується другий форум молодих лідерів “Фронту змін”. Як одного з доповідачів можлива участь постійного співробітника NDI, фахівця з розвитку громадянського суспільства Марко Івковича», – додали у «Фронті змін».

Водночас один з українських політтехнологів повідомив, що «Івкович уже працює й допущений до всієї закритої інформації “Фронту змін”».

Як зазначає «Сьогодні», М. Івкович – громадянин Сербії, який є співробітником Національного демократичного інституту США. За інформацією видання, він причетний до створення сербської організації «Відсіч» – серця «бульдозерної революції» 2000 р. Крім того, М. Івкович співпрацював із грузинською організацією «Кмара» і українською «Порою» та намагався організувати подібну організацію в Росії, за що був висланий із країни і отримав статус нев’язного. Востаннє М. Івкович з’явився в Киргизстані у 2010 р., коли там було повалено президента Бакієва.

Треба зазначити, що «Фронт змін» є досить молодого політичною партією, яка насамперед асоціюється з її лідером – відомим і успішним політиком А. Яценюком. Отримавши четвертий результат на президентських виборах у 2010 р. (6,96 %), А. Яценюк підвищив інтерес суспільства до очолюваної ним політичної сили, однак на сьогодні інших козирів, окрім політичних успіхів лідера, партія на має. Слабкою стороною партії «Фронт змін», як і більшості молодих політичних проєктів, експерти називають нездатність пред’явити команду як таку. Не секрет, що свою особисту команду А. Яценюк міняє не просто часто, а постійно. Протягом останніх двох років А. Яценюк втратив декілька публічних прихильників і змінив кількох прес-секретарів. Останніми втратами «Фронту змін» стали помічник міністра надзвичайних ситуацій

Я. Берназюк, який займався законотворчістю в партії, і ефективний медіа-менеджер І. Коберник, яка відповідала за зв’язки зі ЗМІ. У січні А. Яценюка зі скандалом залишили керівник партійного виборчого штабу І. Коробко і керівник служби безпеки партії О. Копил. Якими б не були причини цих конфліктів, факт текучки кадрів – свідок того, що А. Яценюк – швидше одиночний гравець. Покладаючи на парламентські вибори великі надії, він водночас не приховує, що прагне трансформувати свій результат як мінімум у спікерське крісло.

Електоральний ризик для А. Яценюка та його партії полягає в тому, що влада в будь-який момент зможе його «задушити в обіймах», запропонувавши яку-небудь посаду. Політолог В. Карасьов вважає, що «А. Яценюк досі не зробив рішучого кроку для того, щоб остаточно порвати з владою. Ще має надію, що можна з нею домовитися і отримати після виборів посаду Прем’єр-міністра. Він хоче грати в більш тонку гру, бо може собі це дозволити. У “Батьківщини” вибори немає, вона змушена бути в опозиції і на жодну співпрацю з владою не піде. А. Яценюк і його “Фронт змін” залишаються досі між двома окопами – провладним та опозиційним. І це

дуже небезпечно», – зазначив він.

Сьогодні в опозиційному таборі є як прихильники співпраці з А. Яценюком, так і противники. Тому головним завданням А. Яценюка в його комунікаціях з опозицією буде переконати своїх колег у тому, що інтереси політичних союзників він зможе ставити вище за свої особисті кар'єрні амбіції.

Особливого значення це завдання набуває в контексті домовленості опозиційних сил об'єднати зусилля на виборах до Верховної Ради 2012 р., досягнутої у День Соборності України. Наміри опозиції були зафіксовані в «Угоді про спільні дії об'єднаної опозиції» й «Маніфесті громадянської солідарності». У цих документах визначені загальні принципи діяльності опозиції в передвиборний період і зафіксовано положення про створення коаліції в майбутньому парламенті завдяки здобуттю, за розрахунками об'єднаної опозиції, більшості мандатів на найближчих парламентських виборах. Для досягнення цієї мети, опозиціонери задекларували, що погоджуватимуть між собою всі дії щодо проведення чесних виборів, забезпечення справедливого підрахунку голосів і недопущення спотворення народного волевиявлення.

Опозиціонери домовилися також узгоджувати кандидатури членів окружних і дільничних виборчих комісій, забезпечивши за тим їхню ефективну роботу. А найголовніше – пообіцяли, що сформуєть єдиний список своїх висуванців у мажоритарних округах за принципом «один округ – один опозиційний кандидат». Вимоги до цих кандидатів: бездоганна репутація, порядність і фаховість.

Як сказано в угоді, єдиним опонентом для об'єднаної опозиції є чинний режим і, відповідно, політичні сили, які його уособлюють. Задля злагодженості дій опозиціонери відмовилися від публічної критики одне одного та взаємопоборювання й запевнили, що будуватимуть свої відносини на засадах взаємоповаги.

Документи підписали представники політичних сил, які входять до Комітету опору диктатурі (КОД), – Всеукраїнське об'єднання (ВО) «Батьківщина», «За Україну!», «Народна самооборона», «Наша Україна», «Народний рух України», «Реформи й порядок», Партія захисників вітчизни, ВО «Свобода», Українська соціал-демократична партія, «Фронт змін», а також партія «УДАР», яка до КОД не належить. До того ж її лідер В. Кличко підписав цей документ з деякими застереженнями.

У першому з них він «запропонував колегам відмовитися від взаємопоборювання, хибної та небезпечної риторики про те, які саме визначені партії та кандидати підуть у наступний парламент від опозиції». Друге застереження – щодо «висунення єдиних кандидатів від опозиції в кожному мажоритарному окрузі не шляхом розподілу квот між партіями, а шляхом попереднього відбору таких кандидатів місцевими виборцями в кожному окрузі».

Результати мають бути оприлюднені не пізніше ніж за півтора місяця до дня голосування, уточнив В. Кличко та його соратники: «Єдиним

кандидатом, якого підтримають усі партії-учасниці угоди, вважається той, хто має найвищу підтримку серед виборців. Інші претенденти знімають свої кандидатури на користь цього кандидата не пізніше, ніж за місяць до дня голосування».

Утім, після переможної заяви про об'єднання українські опозиціонери продовжують тягнути електоральну «ковдру» кожен сам на себе, що викликає скепсис у середовищі експертів щодо можливості повної консолідації на виборах до Верховної Ради в жовтні 2012 р. Зокрема, лідер «Фронту змін» А. Яценюк фактично взяв на себе функцію озвучення основних принципів об'єднання опозиційних зусиль у передвиборній кампанії та спільних дій після парламентських виборів. Політик заявив, що вважає за необхідне, аби опозиційні сили якнайшвидше подали свої списки кандидатів на одномандатних округах для початку формування єдиного списку кандидатів-мажоритарників від об'єднаної опозиції.

При цьому А. Яценюк зазначив, що у «Фронту змін» є 205 кандидатів для висунення на мажоритарних округах. Ці люди сьогодні проходять ретельну перевірку. При цьому він не виключив, що в процесі перевірки певна частина кандидатів об'єктивно відсіється. Він запропонував партіям-членам КОДу та партії В. Кличка УДАР, яка приєдналася до об'єднаної опозиції, показати списки майбутніх кандидатів на мажоритарних округах. «Ми кандидатами в депутати займаємося близько восьми місяців, і в процесі відбору з попереднього списку, який налічував близько 180 кандидатур, у списку з 205 позицій половина – інші люди», – зазначив він. Тому, за словами А. Яценюка, якщо ставиться питання про визначення майбутніх кандидатів від об'єднаної опозиції на мажоритарних округах, треба, щоб політичні сили показали списки цих кандидатів уже зараз.

Говорячи про принципи визначення кандидатур від об'єднаної опозиції, він зазначив, що є три підходи. «Перший варіант – всі висувують по одному кандидату, замірюємо базовий рейтинг кожного і в травні знов робимо заміри рейтингу кожного кандидата. Хто найсильніший – отримає підтримку всіх».

Другий варіант, за його словами, формувати список, виходячи із сьогоднішніх рейтингів партій, розділити кількість округів, після чого фактично зафіксувати пропорції за округами.

Третій варіант – домовитись за кожним округом, виходячи з пропозицій обласних партійних організацій. «Тобто, перше – ми будемо мати рейтинги, друге – ми будемо мати пропорції і третє – ми будемо мати предмет домовленості фактично по кожній області», – зазначив лідер «Фронту змін».

«Жоден з цих варіантів не є досконалим. Математичної формули немає. Тому треба застосувати всі три варіанти одночасно для формування єдиного списку від опозиції», – підкреслив він, додавши, що головною метою цього принципу має стати висунення кандидатів, які здатні перемогти від опозиції по мажоритарному округу і, головне, які повинні показати нову якість парламентаризму в Україні. При цьому він додав, що «Фронт змін» готовий у цьому питанні до компромісів заради спільної перемоги об'єднаної опозиції.

А. Яценюк вважає, що на парламентських виборах опозиція повинна

максимально зосередитися на 175 одномандатних округах, але виставляти людей потрібно на всі 225. «Звичайно, людей ми виставимо на всі 225 округів – це і список тягне, і члени комісій, і шанс взяти більше. Але основна ударна сила буде спрямована саме на 175. Хоча буду відвертий: навіть 175 мандатів – це дуже оптимістичний можливий результат», – зазначив політик. А. Яценюк пояснив, що «зосередитися на 175 округах з 225 – це правильний підхід, який означає концентрацію там, де реально можна виграти». «Коли берешся за все відразу – програєш все. Деякі колеги по опозиції навіть пропонували обмежитися 150 округами», – наголосив А. Яценюк.

Прогнозуючи результат виборів, А. Яценюк заявив, що опозиція в наступній Верховній Раді отримає більшість, хоч і з незначною перевагою. «Це буде більшість з перевагою в два-три голоси. Може, 227 на 223. Адже, по суті, у країні двопартійна система. Пострадянська протистоїть проєвропейській, минуле – майбутньому. Але є тенденція, підтверджена результатами місцевих виборів, що європейські цінності просуваються на схід, ближче і ближче до Донецької області», – заявив лідер «Фронту змін».

Першими кроками об'єднаної опозиції після перемоги на виборах 2012 р. стане притягнення до відповідальності нинішньої влади, заявив А. Яценюк. Насамперед, переконаний політик, новий парламент, у якому більшість сформує об'єднана опозиція, має створити спеціальний комітет Верховної Ради для розслідування тих зловживань, які чинить нинішня влада.

Також А. Яценюк планує обрання свого (від опозиції) голови парламенту і позбавлення Президента права призначати «свій» уряд. «Позбавлення Президента Януковича права призначати свого Прем'єр-міністра і свій уряд, тому що тільки парламент дає згоду на призначення Прем'єра. У такий спосіб у Януковича відбирають виконавчу гілку влади. Усе це збалансує країну, відновить конституційний устрій країни й принцип розподілу влади», – окреслив плани А. Яценюк.

26 січня на офіційному сайті А. Яценюка з'явилася інформація, що він представлятиме об'єднану опозицію на форумі в Давосі. Проте в офіційному списку громадян України, що брали участь у роботі форуму, А. Яценюк не значився. Не було згадки про лідера «Фронту змін» і в офіційному списку учасників форуму в Давосі, виданому у вигляді окремої книги Всесвітнім економічним форумом. Насправді участь А. Яценюка звелася до виступу на українському ланчі В. Пінчука і зустрічей приватного характеру.

Спробу представити А. Яценюка як одного з учасників форуму в Давосі, з позицій лідера опозиції, з урахуванням серйозного статусу цього заходу експерти розцінили як спробу відразу після підписання угоди про об'єднану опозицію зробити все можливе для її розколу.

У цьому контексті глава правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко прогнозує, що об'єднання опозиції не пройде випробування внутрішньою конкуренцією. Він вважає, що окремі учасники конвенції можуть вийти з угоди. «Кандидат номер один на такий вихід – це ВО “Свобода”, якщо вони побачать, що їхні інтереси в мажоритарних округах у цьому списку не враховані», – каже експерт.

«Формально, зовні все буде виглядати так: ми друзі, партнери. А таємно всі будуть конкурувати між собою і розкидати каміння не тільки в Партію регіонів, а й у своїх союзників по цьому об'єднанню», – додав В. Фесенко.

«Забудьте про абсолютне об'єднання опозиції. Це не реалістично. У нас ніколи такого не буде», – заявив політолог. Він зазначив, що об'єднатися українським лібералам у першу чергу завадить виборча система. Справа в тому, що нове виборче законодавство, прийняте парламентом минулої осені, не дає змоги брати участь у виборах політичним блокам. «Тобто ніхто не буде об'єднуватися за партійною ознакою», – вважає В. Фесенко.

Надто, за його словами, враховуючи той факт, що як мінімум, чотири опозиційні політсили здатні подолати прохідний бар'єр кожна окремо, об'єднуватися в цій ситуації просто не розумно. «Вони не дурні і не самогубці, щоб йти під чужим прапором», – зазначив він.

Наприклад, на думку політологів, з лідером «Батьківщини» О. Турчиновим та лідером «Фронту змін» А. Яценюком немає сенсу об'єднуватися лідеру партії УДАР В. Кличко. Мовляв, він сам самодостатній політик і бути «у зв'язці» з тандемом Турчинов – Яценюк йому ні до чого. Надто що О. Турчинов ніколи не відрізнявся особливою «зговірливістю» і, при нагоді, просто проігнорує думку будь-кого з «колег». Крім того, у самого О. Турчинова назріває конфлікт усередині «Батьківщини».

Викликає сумніви впевненість опозиціонерів щодо перемоги в 2/3 округах за мажоритарною складовою. «Великі сумніви викликає перемога навіть в 100 округах», – заявив В. Фесенко. Однак, на його думку, дефіцит мажоритарників дає шанс опозиції домовлятися. «Проблема в тому, як це робити», – констатував він.

Ще більш песимістичний у цьому питанні політолог Д. Богуш. На його думку, опозиція зуміє домовитися і «взяти» не більше 50-ти округів. «Усі інші будуть у дикій боротьбі і з незрозумілим результатом», – вважає він.

У свою чергу глава Комітету виборців України О. Черненко прогнозує, що опозиційним партіям вдасться погодити єдиних кандидатів на мажоритарних округах у провладних регіонах. «Це буде стосуватися округів на Сході, Півдні і, можливо, у Центрі», – вважає він. На думку голови КВУ, це якраз ті регіони, де в опозиції не такі великі шанси на перемогу.

А от в округах, де опозиція, традиційно, отримує підтримку, експерт прогнозує жорстокі сутички й конфліктні ситуації. З одного боку, на думку Черненка, «верхівка» може визначити єдиного кандидата «по мажоритарці». З іншого – з цим рішенням можуть не погодитися рядові члени партій. Також не варто скидати з рахунків самовисуванців.

За словами голови КВУ, проблеми будуть пов'язані з можливістю проведення праймеріз з метою визначення кращого кандидата. «Це складно зробити і технологічно, і фінансово... Чи готові політичні сили скинутися в загальну казну?» – поцікавився він. Швидше, не готові. Адже грошей сьогодні немає навіть на проведення більш-менш якісного мітингу.

Водночас В. Фесенко звернув увагу на те, що лідери опозиційних партій під час мітингу в День Соборності та Свободи продемонстрували, що вони

«далекі від народу». «Дійсно справжніх лідерів, які мають сильну харизму, вплив на маси і можуть заразити її енергією та повести за собою, немає зараз. Зокрема, Турчинов – завжди людина другого плану, друга особа, хоч він і намагається іноді бути трибунним глашатаєм, усе ж у нього це не дуже вдало виходить. Яценюку також не вистачає так званої трибунної енергетики», – зазначив він.

Другою проблемою опозиції експерт називає те, що, «коли нема одноосібного лідера, має бути колективне керівництво й демонстрація цього. Але ми бачимо намагання О. Турчинова й А. Яценюка монополізувати проект об'єднання опозиції і керівництво нею. На мій погляд, це дуже серйозна тактична помилка. Вони не дають проявитися цьому колективному образу об'єднаної опозиції внаслідок такої монополізації», зауважує політолог і додає, що це може призвести до розколу всередині опозиції.

Ще одна проблема, на його думку, зростання запиту на демонстрацію команди, членів партій, які могли би бути достатньо ефективними агітаторами й уособлювали б спроможність певної особи взяти на себе відповідальність за керівництво країною або вирішення серйозних управлінських завдань. Це особливо актуально для Яценюка, Кличка та інших», – додав політолог.

Коментуючи домовленість основних опозиційних партій сформувати єдиний список на мажоритарних округах, глава правління Інституту української політики, заступник глави партії «Сильна Україна» К. Бондаренко вважає, що об'єднання опозиції не дасть результату, на який розраховує виборець.

«У кожного з керівників партій є свої фінансисти, люди з амбіціями, керівники обласних організацій, які хотіли б потрапити у Верховну Раду і вже “окучують” ті або інші округи», – заявив К. Бондаренко.

За його словами, усі спроби подібного об'єднання, що починалися українською опозицією в різний час, доводили неспроможність подібних проектів. «Менталітет наших політиків – але не народу – диктує “гетьманщину” й протистояння», – сказав політолог.

До того ж, відзначив експерт, одержати більшість у наступному парламенті опозиції не вдасться. «Це майже неможливо. По мажоритарці – точно не вийде перемогти, а партійних списків не вистачить», – додав К. Бондаренко.

«Але навіть якщо припустити, що опозиція переможе з перевагою в один голос, то це зовсім нічого не змінить у країні, тому що провести будь-які свої зміни їм не вдасться. Єдине, що вони зможуть робити, – блокувати роботу влади, блокувати прийняття законів. Але демонструвати конструктивну роботу не вийде», – вважає він.

Теза про перспективи об'єднання опозиції на рівні мажоритарних округів – неспроможна, вважає заступник директора Агентства моделювання ситуацій (АМС) О. Голобуцький. «Складно собі уявити процес узгодження списку мажоритарників у рамках нинішніх декларацій опозиції. Усі найбільш далекоглядні мажоритарники вже давно працюють з округами. І якщо десь і узгоджуватимуть свої кандидатури, то точно не в центральних офісах партії.

За великим рахунком, опозиція повинна була б провести праймеріз у кожному окрузі і лише за його результатами визначатися з кандидатом. Але ця ініціатива – шлях не до об'єднання, а до розбіжності, тому очікувати, що лідери опозиційних партій на це підуть, не доводиться. Швидше, мажоритарка залишиться найбільш проблемною зоною для опозиції, оскільки реального контролю за виборами і поведінкою депутатів-мажоритарників лідери опозиційних партій не матимуть», – зазначив експерт.

На думку О. Голобуцького, також проблемним є балотування деяких лідерів опозиційних партій у мажоритарних округах. «Будь-який лідер опозиційної партії (навіть тимчасовий – як, наприклад, О. Турчинов) не зможе дозволити собі балотуватися кандидатом у депутати в окрузі і програти вибори. Тому, найімовірніше, під різним видом такі політики, як Турчинов, Кожем'якін, Гриценко, Кличко, Катеринчук та інші, уникатимуть балотування в одномандатних округах», – резюмував експерт.

Президент соціологічної компанії Research & Branding Group Є. Копатько також дивиться на підписану опозиціонерами угоду скептично. «Насправді це об'єднання перестане бути формальним і стане реальним лише тоді, коли буде напрацьована спільна стратегія відносно роботи як партій у передвиборний період, так і мажоритарних кандидатів. Гадаю, потенційною проблемою може стати розстановка конкретних кандидатів у мажоритарних округах», – каже Є. Копатько.

На його думку, якщо це завдання опозиціонери вирішать, тоді можна буде говорити про єдину стратегію. Загалом Є. Копатько дивиться на об'єднувчу ідею схвально. «Зараз, гадаю прийшов час для компромісу, це стосується як влади, так і опозиції, бо поодинокі у тій складній економічній і політичній ситуації, яка склалася у світі, просуватися далі буде складно».

Відомий політтехнолог С. Гайдай, навпаки, каже, що запиту на об'єднання партій сьогодні немає. «Виборцям не потрібне об'єднання політиків, це хибна думка. Від того, що ті чи інші політики будуть разом, життя виборців не покращиться. Об'єднання потрібно лише самим політикам. Для них це можливість консолідувати голоси. Тому що тоді по одному округу чи по країні протестний електорат не буде розпорошуватися, будуть голосувати лише за когось одного», – зазначає С. Гайдай.

Але у цьому, на його думку, і є пастка: навіть пройшовши до парламенту, підсумки виборів опозиціонери не зможуть поділити. «У кожного з них щодо виборів власний інтерес. В українських політиків немає спільного інтересу, який лежить за межами власних інтересів, чи інтересів партії. Тож кожного разу, коли говорять про об'єднання опозиції, я очікую на великий скандал. Хтось буде виходити, когось будуть у чомусь звинувачувати...» – прогнозує політтехнолог. Тож особливих перспектив щодо об'єднання політичних сил він не бачить.

Отже, з огляду на оцінки та прогнози експертів, опозиційні сили сьогодні мають усвідомлювати, що результат голосування за списками буде набагато кращим, ніж результат голосування в мажоритарних округах, за винятком, мабуть, західних регіонів, де результат буде достатньо хорошим в обох

бюлетенях.

Прогнозування методології формування списку «Фронту змін» є для політологів одним із найважчих завдань з огляду на відсутність команди. Тут визначальним є лише один чинник – на чолі списку А. Яценюк, який виступає локомотивом усієї партії.

Саме тому перед технологами проекту постає завдання демонстрації не тільки потужності нової молодого команди, яка працює під основним лідером А. Яценюком, але і виокремлення низки ідеологічних пріоритетів.

Кампанія «Фронту змін», очевидно, будуватиметься на негативі по відношенню до влади. При цьому А. Яценюку необхідно вирішити непросте технологічне завдання: втягнути В. Януковича в дискусію, спровокувати на будь-яку реакцію у відповідь. Інакше високий ризик сценарію «собака гавкає – караван іде».

Крім того, перед партією стоять і додаткові виклики. Видається, що публічна частина списку має демонструвати готовність партії до боротьби за владу, при цьому боротьби безкомпромісної. А. Яценюк у жодному плані не має нагадувати В. Ющенка, це стосується і членів його команди.

Також прогнозованою є демонстрація всеукраїнського характеру підтримки партії та А. Яценюка. Через це в п'ятірці слід очікувати появи одного із представників регіонів. Бажано, щоб цей представник підпадав під імідж самого А. Яценюка – молодий, успішний, перспективний, але з досвідом. Деякі експерти в цьому випадку зупиняють увагу на представникові Луганщини

І. Ліскі, тим більше у себе на Донбасі цього політика вважають одним із найбільш перспективних та авторитетних.

За деякими прогнозами, до першої п'ятірки «Фронту змін» може увійти нинішній віце-спікер, член «Батьківщини» М. Томенко, який ментально та іміджево більш органічно виглядає у списку «Фронту змін», особливо в силу поширення інформації про можливий конфлікт із групою О. Турчинова в «Батьківщині».

Що стосується присутності в партійному списку «Фронту змін» діячів культури чи спорту, А. Яценюк переконаний, що, «як тільки моральний авторитет очолює список партії, він відразу перестає ним бути. Це не його робота. Він – символ. Діячі культури повинні займатися культурою. Спортсмени повинні займатися спортом, тому що вони переможці там. Політика – це робота. Політикою займаються професіонали».

Тож, за припущеннями експертів, перша п'ятірка партії «Фронт змін» може складатися з А. Яценюка, М. Томенка, В. Кириленка, Л. Оробець, І. Ліскі.

Одним з головних електоральних конкурентів «Фронту змін» може стати партія УДАР В. Кличка.

Не виключено, що саме з метою усунення конкурента А. Яценюк виступив із пропозицією висунути В. Кличка кандидатом від опозиції на виборах мера столиці, які мають відбутися напередодні парламентських виборів. Схоже, лідер «Фронту змін» знайшов аргументи на підтримку цієї своєї ідеї серед інших опозиційних сил. 6 січня цього року в парламенті був зареєстрований

законопроект «бютівця» Ю. Одарченка № 9761 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів про вибори в м. Київ», яким передбачається сумістити вибори столичного градоначальника з парламентськими. Якщо він буде проголосований, В. Кличку доведеться визначатися: кандидат він у депутати або в мери. Адже вести дві виборчі кампанії важко не стільки технічно (одночасно бути присутнім у всіх округах країни і столиці), скільки некоректно перед виборцями.

Проте вже нині політологи бачать серйозні політичні помилки А. Яценюка. Одна з них полягає в недооцінці О. Турчинова як суперника і переоцінці тюремного ув'язнення Ю. Тимошенко як своєї потенційної можливості очолити опозицію. Доцільно було б визнати, що перебування Ю. Тимошенко за ґратами – це все-таки можливість для політичної кар'єри саме О. Турчинова, а не А. Яценюка. Тому саме О. Турчинову стратегічно вигідна сьогодні «мишача метушня» навколо бренду об'єднаної опозиції. Об'єднана опозиція ситуативно потрібна О. Турчинову тільки для того, щоб рівень згадування слова «Тимошенко» в ЗМІ не впав через відсутність у самої Юлії Володимирівни можливості бути ньюсмейкером.

Тим часом А. Яценюк, почавши боротьбу за лідерство у новому опозиційному проекті, демонструє багато некомандних рухів, висловів про те, що домовленості опозиції можуть бути порушені, і спробу узяти під свій контроль усіх опозиційних мажоритарників. Не виключено, що, даючи А. Яценюку можливість робити помилки, О. Турчинов отримує нагоду пред'явити їх у майбутньому як причину виходу БЮТ з об'єднаної опозиції, що і зруйнує цей технічний проект, розчистивши «Батьківщині» електоральне поле.

Г. Булахова, мол. наук. співроб.

ВО «Свобода»: рух до виборів

З наближенням чергових парламентських виборів можна констатувати активізацію діяльності політичних партій, особливо тих, що мають шанси на проходження до Верховної Ради. Наразі, вперше у вітчизняній політичній історії, на таку нагоду розраховує ВО «Свобода». Так, О. Тягнибок неодноразово наголошував, що «Свобода» має наміри здобути 10 % підтримки виборців у жовтні 2012 р. Важливо, що експерти не поспішають називати плани «Свободи» щодо подолання 5-відсоткового бар'єра нездійсненними. За різними партійними рейтингами ВО «Свобода» називається серед претендентів на проходження до парламенту. Відомий український політолог В. Фесенко, наприклад, дає такий прогноз: за нинішніх рейтингів за партійними списками ВО «Свобода» може отримати в майбутній Верховній Раді до 13 мандатів.

Нагадаємо, за результатами парламентських виборів 2006 р. ВО «Свобода» набрала 0,36 % голосів, а на позачергових виборах до парламенту 2007 р. –

0,76 % при 3-відсотковому прохідному бар'єрі. Як відомо, нині для проходження у ВР партії необхідно буде набрати 5 % голосів.

На сьогодні в Києві Всеукраїнське об'єднання «Свобода» вже створила свій центральний штаб з виборів до Верховної Ради України 2012 р., керівником якого було призначено заступника голови ВО «Свобода» Р. Кошулинського.

Як зазначає О. Тягнибок, «основними напрямками діяльності штабу визначені агітація й пропаганда, координація роботи зі спостерігачами та членами ТВК, фінансово-економічний та юридичний супровід». «Ми розуміємо, що цього разу будуть просто шалені фальсифікації, тому юридичний супровід і захист результатів виборів, особливо в судовому порядку, для нас украй важливі. А тому до цього мають бути залучені кваліфіковані фахівці», – зазначив О. Тягнибок.

Привертає увагу, що ВО «Свобода» наразі використовує як свої традиційні меседжі, орієнтовані на «старих виборців», так і нові, спрямовані на залучення нових прибічників. На своєму сайті ВО «Свобода розмістила заяву з обіцянкою боротися за захист української мови, зокрема за запровадження обов'язкового іспиту на знання української мови для всіх чиновників, за визнання ОУН-УПА, за денонсацію «харківських угод»; закон про повернення в державну власність стратегічних підприємств України, які були незаконно приватизовані. Водночас політсила оперативно реагує на проблеми, актуальні для усього українського суспільства, а не лише для мешканців західних регіонів, а саме: виступає за законодавче закріплення заборони на продаж землі сільгосппризначення, прийняття нового Податкового кодексу на принципах «великий бізнес – великі податки, малий бізнес – низькі податки», реформування виборчої, судової та правоохоронної систем. Не залишається поза увагою «Свободи» питання реформування Конституції – на переконання «свободівців», конституційні норми не повинні прийматися Конституційною асамблеєю, а можуть бути введені тільки в результаті проведення загальнонаціонального референдуму.

Крім того, лідер «Свободи» О. Тягнибок заявляє, що його команда має намір посприяти прийняттю нового закону про імпічмент Президенту, унаслідок чого діючому Президенту країни В. Януковичу доведеться піти у відставку. «Сьогодні в рамках Комітету опору диктатурі розробляються першочергові закони, які повинні бути прийняті в наступному парламенті. Це повинен бути закон про імпічмент Президенту. Також автоматично першим рішенням нової Верховної Ради має бути висловлення недовіри уряду Азарова – Тігіпка і його відставка в повному складі», – зауважив О. Тягнибок.

Таким чином, можна констатувати, що технологи «Свободи» зосереджують зусилля на розширенні електоральної бази об'єднання, без чого проходження до парламенту може виявитися непосильним завданням. Виконання поставленої мети передбачає й розширення «регіональної» бази «свободівців»: для повноцінного представництва в парламенті слід виходити за межі репутації «галицької» політсили, яка закріпилася за

ВО «Свобода».

Зрозуміло, що саме з цієї точки зору виходять і в самій партії. Так, О. Тягнибок наголошує: «Можу вам сказати, що вже сьогодні масовий прихід нових членів партії «Свобода» фіксується на сході і в центрі України. Ми бачимо велику активність поповнення партійних рядів саме в цих регіонах». За словами лідера «Свободи», вони найактивніше проводили акції протесту в Центральній та Східній Україні. Тільки за 2011 р. Київська міська організація партії провела 170 різних пікетів, демонстрацій, мітингів та інших акцій вуличного протесту проти дій влади. Він припускає, що це дасть змогу отримати в Центральній і Східній Україні «хороший результат».

Власне, «стрімке розширення діяльності» партії констатують й експерти. Останнім часом націоналісти активізувалися на сході країни, який раніше вважався безперспективним регіоном для будь-якої політичної сили, крім Партії регіонів. 1 січня вони провели мітинг пам'яті С. Бандери, було кілька акцій, присвячених річниці возз'єднання Західної України та Української народної республіки. Серед останніх заходів – хода пам'яті героїв Крут. «Майже кожного тижня націоналісти потрапляють у місцеві телевізійні новини – такого ніколи не було», – відзначають оглядачі.

Коментуючи сутички між представниками «Свободи» і членами проросійських організацій і прихильниками лівих сил, що мали місце навколо акції, присвяченій пам'яті героїв Крут, у Донецьку, керівник Агентства моделювання ситуацій В. Бала не виключив, що в подібних скандалах можуть бути однаково зацікавлені й партія влади, і націоналістичні сили. «Це дуже схоже на взаємовигідну операцію: активність ВО «Свобода» на сході країни – чи не єдиний спосіб знову згуртувати електорат Партії регіонів. Такий старий технологічний трюк: налякати виборця бандерівцями, щоб він забув про невдоволення діючою владою й голосував за неї як за менше зло. З іншого боку, подібні сміливі акції на Донбасі значно збільшують рейтинг і довіру до «Свободи» в Західній Україні, де члени партії тепер сприймаються як герої», – пояснив В. Бала.

Відзначимо, що припущення щодо такого своєрідного «симбіозу» націоналістів і партії влади висловлюється не вперше, щоправда, це поки не заважає «Свободі» нарощувати рейтинги.

Крім традиційних «свободівських» методів – проведення акцій та маршів, партія звертає увагу й на можливість використання для розширення своєї електоральної підтримки та підвищення ефективності дій новітніх електронних методів комунікації.

Так, коментуючи події навколо закриття сайту ex.ua, лідер ВО «Свобода» О. Тягнибок висловив переконання, що «події навколо ex.ua стали лише приводом, який показав невдоволення суспільства будь-якими діями режиму», і закликав користувачів Інтернету провести революцію. «Суспільство поставило владу на коліна в Інтернеті. Тепер важливо, щоб ті сотні тисяч громадян, які вчинили опір влади, сидячи за своїми комп'ютерами, вийшли на вулиці й провели реальну революцію», – заявив О. Тягнибок.

Політик також зазначив, що «блокування урядових сайтів – це ще, звичайно, не революція. Це бунт. І очевидно, що віртуально перемогти режим неможливо. Але це вже – перемога суспільства. Це свідчення того, що з цією владою можна боротися й перемагати», – зазначив лідер «Свободи».

Спланованим іміджевим ходом «Свободи» можна також вважати її участь у КОДі (Комітет опору диктатурі. – Ред.) та підписанні угоди, яке відбулося 22 січня під час святкування Дня Соборності на Софійській площі в Києві, про об'єднання з «Батьківщиною», «Фронтом змін» А. Яценюка та УДАРом В. Кличка. Такий крок одразу ввів партію О. Тягнибока в «перший ешелон» політичних партій України. Тепер поряд з «розкрученими» назвами «Батьківщини» та «Фронту змін» постійно згадується «Свобода», що ставить її на один щабель з цими вже звичними для виборця опозиційними партіями.

Згідно з підписаною угодою, політичні сили-підписанти на виборах до Верховної Ради повинні діяти спільно. Також представники об'єднаної опозиції домовилися про формування єдиного списку кандидатів у народні депутати за мажоритарними округами за принципом «один округ – один кандидат від об'єднаної опозиції», крім того, домовилися узгоджувати спільні політичні принципи і підходи, з якими виступатимуть на виборах 2012 р. Опозиційні політики пообіцяли утримуватися від будь-якої критики на адресу один одного на весь період виборчої кампанії; влади взяли на себе зобов'язання спільно контролювати роботу Центральної виборчої комісії з тим, щоб результат волевиявлення громадян був якомога більш об'єктивний.

Утім, ряд експертів застерігає, що участь в угоді «Свободи» та УДАРу може не принести цим політсилам очікуваних дивідендів. «Яценюк і Турчинов, – вважає політолог В. Небоженко, – тихо обдурили дуже провінційного Тягнибока. Він підписав цей документ, оскільки йому хочеться виглядати загальнонаціональним лідером. Проте О. Тягнибок створив великі технологічні та політичні проблеми для тих, хто буде балотуватися за мажоритарними округами від ВО «Свободи». Адже «Фронт змін» співпрацювати з регіональною владою, а націоналістам доведеться пробиватися власними силами».

Такої самої думки дотримується й керівник соціологічної служби Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України М. Погребинський, який вважає, що «це об'єднання – змова Яценюка і Турчинова проти сентиментальних і недосвідчених – Тягнибока та Кличка». «Адміністрація Президента буде підтримувати «Фронт змін» і тиснути на всіх інших. Це виявиться через декілька місяців», – вважає політолог.

Сьогодні можемо констатувати, що О. Тягнибок використовує тему об'єднання опозиції для просування власних політичних меседжів. Він, зокрема, пропонує кандидатам від опозиції публічно підписати зобов'язання підтримати пакет законодавчих ініціатив (фактично – витяги з програми ВО «Свобода»), для узгодження стратегії дій після проходження в парламент. «Виборча кампанія розпочнеться лише в липні. Тому до цього опозиція повинна зосередитися на спільній боротьбі проти політичних репресій, економічної експлуатації, соціального гноблення і духовного мародерства

режиму Януковича. Також потрібно погодити стратегію дій після проходження в парламент. “Свобода” буде ініціювати корінні зміни в політичній, соціальній та економічній системах», – зазначив О. Тягнибок.

Лідер партії також висловив упевненість у тому, що націоналісти отримують значно вищу підтримку в разі участі у виборах окремою колоною. І саме цього, на його переконання, боїться влада. «Частина електорату “Батьківщини” не голосуватиме за єдиний список, якщо там будуть представники нашої партії – і навпаки. Бо “Свобода” – це ідеологічна партія. Окремо ж у трьох опозиційних колон є всі шанси потрапити до Ради», – сказав політик.

Таким чином, можемо констатувати, що політсила О. Тягнибока демонструє політичну самостійність щодо своїх партнерів. Хто з них зможе успішніше провести передвиборну партію – покаже час (*Матеріал підготовлено з використанням інформації видань: Gazeta.ua. (<http://gazeta.ua>). – 2012. – 26.01.; Vlasti.net (<http://vlasti.net>). – 24.01. – 2012; Радио Свобода (www.svoboda.com). – 24.01. – 2012; Мир (<http://mir24.tv>). – 26.01. 2012; Дзеркало тижня (<http://news.dt.ua>). – 6.02. – 2012; Новинар (<http://novynar.com.ua>). – 2012. – 1.02; Базнет (www.bagnet.org). – 2012. – 6.07).*

Правові аспекти

Н. Половинчак, влас. кор. СІАЗ

На шляху реформування вищої освіти

Реформа вищої освіти – справа, що торкається інтересів більшості українців: студентів та абітурієнтів, батьків, викладачів, роботодавців – так чи інакше всі вони зацікавлені у створенні дієвої системи вишів із чіткими, прозорими принципами роботи та якісними й конкурентними на світовому рівні її результатами.

Наразі у Верховній Раді зареєстровано три проекти закону «Про вищу освіту» – від Кабінету Міністрів України (№ 9655), також відомий як «законопроект Табачника», № 9655-1 (автори – депутати А. Яценюк та Л. Оробець) і № 9655-2 (оновлений законопроект від депутата Ю. Мірошниченка). Найбільш резонансним є урядовий законопроект, як з огляду на неоднозначне сприйняття громадськістю деяких норм, так і враховуючи високу ймовірність ухвалення саме в цій редакції.

Представлений на розгляд урядовий законопроект про вищу освіту створювався протягом тривалого часу – з лютого 2008 р. Підставою для розроблення нової редакції проекту закону України «Про вищу освіту», за визначенням авторів документа, є необхідність адаптації законодавства у сфері вищої освіти до європейських вимог і приведення нормативної бази вищої освіти до сучасних потреб економіки та її інноваційного розвитку.

Під час обговорення законопроекту в профільному парламентському комітеті перший заступник міністра освіти Є. Суліма заявив, що законопроект погоджено з усіма зацікавленими міністерствами й відомствами. Також за підтримку законопроекту висловилися ректори провідних вузів країни. Зокрема, ректор КНУ імені Тараса Шевченка Л. Губерський зазначив, що Спілка ректорів вищих навчальних закладів України рекомендувала прийняти законопроект у першому читанні. Ректор ХНУ ім. Каразіна В. Бакіров зазначив, що проект документа є важливим за своєю концепцією, оскільки «розв'язує руки» університетам для інноваційної діяльності, запропонувавши підтримати урядовий законопроект.

У Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту наголошують на тому, що законопроект «Про вищу освіту» враховує і думку студентських організацій (нагадаємо, попередній міністерський законопроект був відкликаний саме з огляду на численні студентські протести). У новому документі, запевняють розробники, відсутні суперечливі норми, наприклад, порядок визначення типів ВНЗ залежно від кількості студентів, які в них навчаються. Тепер це стосуватиметься лише факультетів та інститутів. «Особливо слід наголосити, що остання редакція законопроекту не передбачає визначення типу вищого навчального закладу від кількості студентів, а напяму буде залежати від науково-педагогічного потенціалу та матеріально-технічної бази ВНЗ», – заявив член робочої групи з підготовки нової редакції законопроекту про вищу освіту нардеп-«регіонал» А. Пінчук.

У разі прийняття нового закону будуть ліквідовані рівні акредитації (I–IV), натомість запроваджена акредитація вищих навчальних закладів за типами: університет, академія, коледж, професійний коледж. Також законопроектом передбачено збільшення терміну навчання за освітньою програмою магістра – до півтора-двох років, а в аспірантурі за освітньо-науковою програмою доктора філософії – з трьох до чотирьох років. Термін навчання в докторантурі для отримання наукового ступеня доктора наук встановлено на три роки. Стосовно органів управління ВНЗ, керівник ВНЗ може обіймати свою посаду не більше двох термінів поспіль. Зростають повноваження Міносвіти: усі ВНЗ, окрім військових, повинні підпорядковуватися Міністерству освіти.

Передбачено законодавче врегулювання зовнішнього незалежного оцінювання та встановлено порядок його проведення. Визначено, що зарахування до вищих навчальних закладів здійснюватиметься за результатами ЗНО з урахуванням середнього бала державного документа про повну загальну середню освіту та бала (екзамен, співбесіда) вищого навчального закладу.

Закріплено норму, відповідно до якої розмір академічної, соціальної стипендії студента не може бути меншим за прожитковий мінімум (наразі – 911 грн) з розрахунку на одну особу на місяць. Крім того, встановлено, що розмір плати за навчання для осіб, які навчаються на контрактній основі, не може змінюватися протягом терміну укладеного договору. Також законопроект визначає причини, за якими студент може бути відрахований з

ВНЗ. Серед них указані (крім інших) встановлення факту академічного плагіату, порушення умов договору (для студентів, які навчаються за контрактом), порушення правил внутрішнього розпорядку.

У законопроекті прописані повноваження органів студентського самоврядування. Так, згода цього органу потрібна в разі відрахування та поновлення студентів, переведення студентів з платної форми навчання на безкоштовну і навпаки, поселення та виселення студентів з гуртожитку тощо. Окрім того, збережено фінансування органів студентського самоврядування на рівні 0,5 % від спеціального фонду вищого навчального закладу.

Студенти, які навчались на бюджетній формі навчання, отримуватимуть дипломи про вищу освіту за рахунок коштів державного бюджету України.

Студенти зможуть безоплатно проходити виробничу практику на підприємствах, установах та організаціях, незалежно від їх форми власності, їздити у відрядження, на конференції та семінари по Україні та за кордон, брати участь у формуванні індивідуального навчального плану.

Загалом Міносвіти наголошує, що розроблений законопроект розширює автономію ВНЗ та можливості університетів і студентів, демократизує керування сферою вищої освіти.

Проте активісти студентської профспілки «Пряма дія» знову виступають проти ухвалення урядового законопроекту. Серед їхніх вимог необхідно виділити питання вступу до ВНЗ: без додаткових іспитів, з урахуванням лише результатів ЗНО та бала атестату.

Не сприйнята студентською громадськістю й ідея надто суворої відповідальності за плагіат – аж до виключення з ВНЗ. Пояснюючи їхню позицію, М. Томенко підкреслює, що запровадження цієї норми може призвести до корупції у ВНЗ. «У законі плагіат тлумачиться як опублікування на паперовому чи електронному носії повністю або частково під своїм іменем матеріалу без посилання на автора. На практиці можна уявити, як цю норму використовуватимуть у навчальних закладах для тиску та збору коштів зі студентів. Боротьба з плагіатом важлива, але її треба було розпочати з найвищого рівня – з посадовців. Стосовно студентів з плагіатом потрібно боротися шляхом виставлення низьких оцінок, а не виключенням», – уточнює він.

Навряд чи знайде схвалення викладацького складу ВНЗ запропоноване міністерством зняття обмежень на педагогічне навантаження – керівництву університетів надають повноваження істотно збільшувати навантаження педагогів: із нинішніх 900 год. на рік для науково-педагогічних співробітників і 720 – для педагогічних фактично до 1584 год. (керівників ВНЗ обмежуватиме в цьому питанні лише Кодекс законів про працю України). Враховуючи, що співвідношення кількості викладачів і студентів не змінюється, ця новація навряд чи позитивно позначиться на якості навчального процесу.

Як зазначають експерти, «міністерський законопроект» значно скорочує університетську автономію, він орієнтований на посилення адміністративних важелів впливу керівника Міносвіти в системі вищої освіти, збільшення його

контролю над ректорами й університетським ресурсами. Глава Центру освітнього моніторингу, экс-заступник міністра освіти П. Полянський зазначає: «До нового, так званого “міністерського”, законопроекту багато питань. У ньому збільшуються повноваження Міносвіти, вибудовується жорстка вертикаль в управлінні ВНЗ, а розширення автономії ВНЗ, яке декларується, насправді не відбувається. Документ же можна назвати “закон про Міністерство освіти”, а не про вищу освіту».

Існують і неузгодженості законопроекту Табачника – Азарова з чинним базовим Законом України «Про освіту», а також з чинними законами «Про професійно-технічну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність». Наприклад, ліквідація (абсолютно доцільна) освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» у законопроекті «Про вищу освіту» й збереження його в Законі «Про освіту».

Розбіжності між законопроектом і Законом України «Про освіту» є й у визначенні наукових ступенів та вчених звань. У законопроекті немає навіть перехідних положень, які б пояснювали, як довго існуватимуть і яким чином урегулюватимуться ці суперечності. Лише в прикінцевих положеннях є декілька спроб урегулювати хоча б окремі розбіжності з іншими законами, які нині діють.

Проте Д. Табачник прогнозує ухвалення законопроекту про вищу освіту в першій половині 2012 р. «Мені здається, що це – робота першої половини 2012 року. І набрати чинності він має, відповідно, з моменту ухвалення», – зазначив міністр. Наразі парламентський Комітет з питань освіти і науки вирішив не ухвалювати остаточних рішень щодо законопроекту. У комітеті сказали, що ще працюватимуть над документом. Експерти прогнозують, що уряду та більшості у ВР не вдасться швидко та без серйозних обговорень ухвалити нову редакцію закону про вищу освіту.

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Национальная академия наук Украины направила официальное представление за подписью Б. Патона в шведскую академию о выдвижении поэта Б. Олійныка кандидатом на получение Нобелевской премии в области литературы за 2012 г. Отмечается, что предложение о выдвижении на соискание Нобелевской премии в области литературы в 2012 г. действительного члена НАНУ поэта Б. Олійныка было выдвинуто в октябре 2011 г. Тогда же была собрана инициативная группа из числа представителей творческой и научной интеллигенции, которая провела в ноябре – декабре 2011 г. публичное обсуждение этого предложения. В газете подчеркнули, что идея заявить об Украине как о стране развитой науки, высокой культуры и искусства в авторитетное международное интеллектуальное учреждение, которым является Нобелевский комитет, нашла широкую поддержку общественности (*Левый берег* (http://society.lb.ua/culture/2012/01/30/134237_akademiya_nauk_vidvinula_poeta.html). – 2012. – 30.01).

* * *

У 2011 р. стартував проект зі створення в Україні ключових лабораторій. Перша така лабораторія з'явилася на базі двох академічних інститутів – фізіології ім. О. Богомольця та молекулярної біології та генетики, які мають високий рейтинг у науковому світі. На конкурсній основі на проект виділено державне фінансування, зокрема для придбання сучасного обладнання, без якого неможливо проводити дослідження на світовому рівні. Оцінку виконаним роботам поставить міжнародна експертна рада, виходячи з критеріїв, на підставі яких оцінюються наукові дослідження в усьому світі.

За неповний рік функціонування ключової лабораторії її дослідники опублікували 10 наукових статей, з них сім – у престижних реферованих світових журналах, зокрема в Nature reviews/Urology. Ще понад 10 наукових статей прийнято до друку й незабаром побачать світ, більшість із них – також у визнаних світових виданнях.

Створення ключових лабораторій передбачається і в інших наукових напрямках, де українські вчені ще втримують передові позиції. У фінансуванні наукових досліджень утверджується принцип об'єктивного конкурсного відбору: перевагу в підтримці матимуть учені з високим індексом цитування та широким визнанням робіт. Значущою подією 2011 р. стало рішення Кабінету Міністрів України про підписання угоди про надання Україні статусу асоційованого члена ЦЕРН (Європейської організації ядерних досліджень).

Українські вчені відомі в цій організації успішною участю в проекті зі створення Великого адронного колайдера, а також у створенні інших

експериментальних установок. Завдяки входженню до європейського наукового співтовариства відкривається можливість працювати в ЦЕРНі та проводити дослідження багатьом українським науковим установам, а не тільки окремим ученим і групам фахівців.

Покладено початок співробітництву між Україною і США за цільовими міжнародними програмами, у тому числі програмі з ядерної медицини. Американці зацікавлені також у спільних роботах у галузі матеріалознавства.

Дедалі більша кількість українських учених долучається до європейського наукового простору. За останніми даними, понад 700 українських науковців узяли участь у 560 проектних пропозиціях, фінансованих ЄС. Після проведеної оцінки підтримку дістали 103 проекти, в них задіяно 139 українських дослідників. Водночас Україна посідає дев'яте місце серед країн-учасниць 7-ї Рамкової програми, які не є членами ЄС. До початку наступної, 8-ї програми, за прогнозами експертів, у нашої країни є шанси ввійти до трійки лідерів.

Відбувся прорив у науково-технологічному співробітництві з Японією. Японці проявляють підвищений попит до українських розробок, які стосуються ліквідації наслідків ядерної катастрофи, безпеки атомних станцій, зокрема створення систем контролю. Завдяки цьому в інститутах та виробництвах, які спеціалізуються на таких розробках, спостерігається зростання кількості зарубіжних замовлень.

За інформацією Держінформнауки, починаючи з 2011 р., істотно збільшилися обсяги коштів, які спрямовуються на фінансування відібраних на конкурсній основі наукових проектів у рамках виконання державних цільових науково-технічних програм (до 23,1 млн грн) та держзамовлення на розробку нових технологій (до 34,8 млн грн). З ініціативи агентства, у червні минулого року затверджено державну цільову програму створення лікарських засобів для охорони здоров'я людини та для ветеринарної медицини на 2011–2015 рр. Її фінансування у 2012 р. передбачено в обсязі 16,1 млн грн. У 2011 р. Держінформнауки розпочало реалізацію цільової науково-технічної програми впровадження грид-технологій на 2009–2013 рр. На перші етапи її реалізації виділено близько 2 млн грн. у 2012 р. з метою «підвищення ефективності бюджетного фінансування науки» заплановано проведення оптимізації (атестації) бюджетних наукових установ. Методику такої оптимізації та план її проведення затвердив КМУ.

Інше нововведення стосується молодих учених. На сьогодні в Україні майже немає вчених, які досягли професорського рівня до 40 років і створили свої лабораторії та наукові школи. Щоб залучити в науку молодь, закріпити її в наукових установах, крім грантової державної підтримки, передбачено ряд інших преференцій (див. розпорядження Кабміну від 31.11.2011 р., №1121-р) *(Суржик Л. Гранди йдуть! Чи йдуть геть? // Дзеркало тижня. Україна (http://dt.ua/SCIENCE/grandi_ydut_chi_ydut_get-94855.html). – 2011. – 29.12-13.01. 2012).*

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

Доповідь президента Національної академії аграрних наук України М. Безуглого на сесії Загальних зборів НААН «Організаційно-наукові засади реформування Національної академії аграрних наук України та проведення земельної реформи згідно з вимогами інноваційно-інвестиційної концепції розвитку АПК»:

«Зважаючи на кризові явища у вітчизняному скотарстві, зменшення обсягів виробництва його продукції та поголів'я тварин у господарствах усіх форм власності, необхідності розвитку галузі для задоволення продовольчих потреб держави, наукові установи Національної академії аграрних наук України разом з Міністерством аграрної політики та продовольства України розробили Національний проект “Відроджене скотарство”, термін реалізації якого розрахований до 2015 р. Проект передбачає шляхи і механізми нарощування поголів'я великої рогатої худоби, її продуктивності, обсягів продукції скотарства з відповідним організаційно-економічним, технологічним та нормативно-правовим забезпеченням. Його реалізація дасть змогу досягти у 2015 р. виробництва молока – 15,4 млн т, м'яса яловичини в живій масі – 1,02 млн.

На реалізацію поставлених завдань спрямовані такі наукові розробки, як зональні системи виробництва кормів, створення нових високопродуктивних сортів кормових культур, приведення вітчизняних норм і раціонів годівлі корів до міжнародних стандартів, енергоощадна технологія заготівлі вологого зерна кукурудзи, яка зменшує у шість–вісім разів енерговитрати, порівняно з традиційною сушкою.

Реалізації проектів нового будівництва та реконструкції молочних ферм сприятимуть розробки з ескізного проектування та технологій і бізнес-планування виробництва молока з безприв'язним утриманням корів на довго незмінній підстилці, яка набуває дедалі більшого поширення в країнах центральної Європи. Її переваги – знижена у два–три рази вартість скотомісця, ніж за утримання в боксах; забезпечення органічного ведення рослинництва. Передбачено використання вітчизняного технологічного обладнання ВАТ “Брацлав”. Термін окупності таких проектів становить чотири–п'ять років.

Існуюча нині організаційна система селекції в тваринництві за окремими параметрами (система збору інформації, методологія оцінки племінної цінності тварин, ведення обліку продуктивності тварин) не відповідає міжнародним стандартам і не дозволяє Україні бути повноправним членом міжнародних організацій з тваринництва. Як наслідок, в останні роки відбувається зниження ефективності селекції у вітчизняних породах молочної і м'ясної худоби, свиней, у першу чергу плідників. У значній кількості областей практично зруйнована племінна служба, а з усього комплексу селекційних робіт виконується лише постачання сперми.

Такий стан призводить до втрати конкурентоспроможності вітчизняної селекції, поступальної тенденції до домінування зарубіжних генетичних ресурсів. Щоб не опинитися в повній залежності від іноземних фірм, як це

вже сталося з промисловим м'ясним і яечним птахівництвом, Інституту розведення і генетики тварин необхідно рішуче прискорити розпочаті кроки по відновленню сучасної вітчизняної системи селекції в тваринництві, що дасть змогу підвищити рівень державної безпеки та формувати власний експортний потенціал племінних (генетичних) ресурсів. Необхідність вирішення зазначених проблем вимагає розроблення та прийняття Загальнодержавної програми селекції в тваринництві на період до 2020 р.

Недостатня увага приділяється вирішенню проблеми здешевлення комбікормів – основного затратного фактору при виробництві продукції тваринництва. На відміну від зарубіжної практики в наших комбікормах занадто висока (на 20–30% більша) частка зернових компонентів, що зумовлює їх високу собівартість. Тоді як у зарубіжних аналогах проблему кормового білка значною мірою вирішують завдяки використанню у складі комбікормів більш дешевих продуктів – м'ясо-кісткового та рибного борошна, промислової переробки зернових культур.

Можна підсумувати, що вирішення завдань, визначених Національними проектами «Зерно України» і «Відроджене скотарство», стане важливим етапом реалізації державної політики в реформуванні аграрного сектору економіки України, забезпеченні продовольчої безпеки держави.

Прикладні дослідження та інноваційна діяльність можуть базуватись тільки на основі фундаментальних досліджень. Тому посилюється співпраця з провідними науково-дослідними установами і закладами Національної академії наук України, вищими навчальними закладами, з провідними міжнародними центрами. Зокрема, 12 жовтня 2011 р. відбулось спільне засідання президій Національної академії наук України та Національної академії аграрних наук України з проблеми «Біотехнологія: шляхи розвитку і роль у вирішенні проблеми продовольчої безпеки держави». На ньому були розглянуті актуальні питання з фундаментальних та прикладних біотехнологічних досліджень із проблем генетичного поліпшення рослин та тварин, які здатні забезпечити розвиток національного агропромислового комплексу та продовольчої безпеки країни і одночасно утвердження України як держави з високоефективним конкурентоспроможним сільським господарством (*Національна академія аграрних наук України* (<http://www.uaan.gov.ua/news.php?id=58>). – 2011. – 12.12).

* * *

НИИ горноспасательного дела и пожарной безопасности «Респиратор» был крупнейшим в Советском Союзе научным учреждением отраслевого профиля. Его разработки получили мировое признание. К рекомендациям специалистов НИИ прислушивались и прислушиваются.

П. Пашковский, первый заместитель директора по научной работе, доктор технических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины:

«В декабре 1968 г. на базе центральной научно-исследовательской лаборатории по горноспасательному делу был создан институт. С момента

создания наиболее интенсивно институт работал на угольную промышленность, оборонку и космическую отрасль. Последние два направления были секретными, исследования и разработки велись на очень высоком уровне.

Работники института участвовали в организации полетов практически всех советских спутников, занимались созданием систем жизнеобеспечения, которые позволяли живым существам дышать. Занимались и специальными проблемами, в частности, выращиванием растений в космосе.

На то время у института было несколько филиалов: в Караганде (Казахстан) специалисты изучали проблемы предотвращения взрывов метана, в Прокопьевске (Кузбасс) занимались профилактикой пожаров от самовозгорания угля, в Днепропетровске создавали приборы газового контроля. При этом НИИ располагал несколькими заводами, оснащенными всеми необходимым лабораториями и экспериментальной базой. В институте остались, например, уникальный аппарат – искусственные легкие и две экспериментальные штольни, в которых проводили эксперименты по взрыво- и пожароопасности. Искусственные легкие морально устарели, как и другая аппаратура, а штольню для экспериментов со взрывами надо восстанавливать. Общая численность работников НИИ с 1300 человек сократилась до 200.

На сегодняшний день институт в основном использует разработки советских времен. Создает способы и средства противопожарной защиты шахт и других объектов, занимается экспертизой противопожарной защиты и определяет возможность самовозгорания угля. Кроме того, создает средства защиты органов дыхания от тепла, газа и пыли (дыхательные аппараты), средства пожаротушения от самых маленьких до самых больших, разрабатывает маршруты выхода людей в случае аварийных ситуаций и технологии, способы и средства ведения аварийно-спасательных работ, занимается компьютерным моделированием процессов проветривания шахт.

Основными заказчиками являются шахты. Они не могут существовать без профильных институтов. В частности, специалисты помогают в ликвидации всех крупных аварий, участвуют в расследовании причин их возникновения и выдают рекомендации о ведении горноспасательных работ.

Есть проблемы, связанные с тем, что шахты становятся все более глубокими. На сегодня шахты имеют большие глубины, а сечения горных выработок оставляют прежними, чтобы не увеличивать производственные затраты. Между тем весь мир поступает наоборот. На больших глубинах остро встают вопросы нейтрализации теплового режима шахт, но мощное холодильное оборудование в шахтах не применяется. Есть в шахтах еще и сфера непознанного. В качестве примера можно привести крупную аварию на шахте имени Засядько, которая унесла 106 человеческих жизней. Огромное значение имеет и культура производства. В Украине она на низком уровне. Допускаются и серьезные отступления от правил. Об этом в связи с разработкой в Украине концепции реформирования горноспасательной службы институт уже заявил. Подал свои предложения и относительно

повышения эффективности ее работы» (Попова И. *Без науки производству не выжить // Рабочая газета* (<http://rg.kiev.ua/page5/article23340/>). – 2011. – 28.12).

Перспективні напрями розвитку української науки

Доповідь президента Національної академії аграрних наук України М. Безуглого на сесії загальних зборів НААН «Організаційно-наукові засади реформування Національної академії аграрних наук України та проведення земельної реформи з вимогами інноваційно-інвестиційної концепції розвитку АПК»:

«Перспективні напрями спільних (НААН, НАНУ та ВНЗ) наукових досліджень на 2011–2015 рр. містять:

- фізіологія та генетика рослин;
- методи генетичної інженерії;
- нанотехнології і наноматеріали в галузях мікробіології, вірусології, біотехнології, сільському господарстві та ветеринарній медицині;
- проблеми кріобіології і кріомедицини;
- розробка і вдосконалення методів діагностики та профілактики хвороб рослин і тварин.

Інноваційна діяльність, так об'єктивно склалося за роки незалежності України, традиційно є найслабшим місцем національної науки та економіки. Один важливий факт: всі Національні академії фінансуються за двома державними програмами (фундаментальні і прикладні дослідження). Фактично, науково-інноваційна діяльність не є предметом державного замовлення. Тому Національна академія аграрних наук звернулася до Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів і Міністерства економічного розвитку і торгівлі України з пропозицією передбачити в державному бюджеті фінансування Національної академії аграрних наук для здійснення інноваційної діяльності за окремою бюджетною програмою шляхом перерозподілу коштів, які виділяються академії на існуючі бюджетні програми. Ця пропозиція була підтримана урядом і зараз проходить узгодження відповідних документів у міністерствах і відомствах.

Існуюча мережа експериментальної бази, яка є основою для доведення розробленої науково-технічної продукції до рівня інновацій, за рядом об'єктивних причин також не відповідає сучасному рівню і потребує якісної реорганізації. Зношеність основних засобів дослідних господарств академії станом на 1 грудня 2011 р. становить 58 %. Фактичні терміни експлуатації переважної більшості основних засобів у 2–2,5 рази перевищують нормативні» (Національна академія аграрних наук України (<http://www.uaan.gov.ua/news.php?id=58>). – 2011. – 12.12).

Астрономічна наука

Астрономічній обсерваторії Львівського національного університету ім. Івана Франка 240 років. На час свого заснування в 1771 р. вона була сьомою за рахунком обсерваторією в Європі й мала наукове значення. Зараз обсерваторія також посідає визначальне місце в науковому астрономічному житті України та світу. Праці львівських учених регулярно публікують провідні вітчизняні і зарубіжні наукові видання. З 2008 р. науково-дослідний комплекс апаратури для вивчення штучних небесних тіл ближнього космосу обсерваторії внесено до Державного реєстру наукових об'єктів, що є національним надбанням України. Крім активної наукової діяльності, в обсерваторії також проводять екскурсії.

У 1952 р. В. Степанов, який очолював тоді відділ фізики Сонця, разом з колегами створив перший на теренах СРСР вертикальний сонячний телескоп зі спектрографом подвійного відбивання. Він став прообразом телескопів, створених пізніше в Головній астрономічній обсерваторії Академії наук СРСР (Пулково), Головній астрономічній обсерваторії Академії наук УРСР (Київ), Кримській астрофізичній обсерваторії АН СРСР (село Наукове) тощо.

Основні телескопи обсерваторії розташовані на замиській станції спостережень у с. Брюховичі. На великій 300-кілограмовій платформі стоїть телескоп «ЛД-2». Він дає можливість розгледіти супутник з блиском 14–15-ї зоряної величини. Для порівняння: неозброєним оком видно лише до 5-ї зоряної величини. Завдяки «ЛД-2» можна визначати координати супутника та розрахувати орбіту, якою він рухається. Це дуже важливо, адже довкола Землі обертається багато космічного сміття – відпрацьовані супутники і їхні фрагменти. Усе це треба виявити, визначити орбіти й записати в спеціальний каталог. Це роблять для того, щоб запускати супутники на безпечні орбіти, де б вони не натрапляли на космічне сміття.

У приміщенні із зсувним дахом розташовано два телескопи-рефлектори. Один з них – лазерний віддалемір, який є одним з найсучасніших таких приладів в Україні. Основою цього телескопа є ввігнуте дзеркало з діаметром в один метр.

Дзеркальне покриття головного дзеркала приладу треба оновлювати раз на два роки. Віддалемір «стріляє» коротким імпульсом лазерного випромінювання в супутник, той відбиває його назад і за часом виходу імпульсу і його поверненням у телескоп вираховують відстань до супутника з точністю до сантиметра. І так п'ять разів за секунду, поки супутник в полі зору телескопа. Всі реєстрації та вимірювання здійснюються досить складним та дорогим обладнанням, яке міститься в іншій окремій кімнаті, а обрахунки здійснює комп'ютер за програмами.

Отримані в обсерваторії результати спостережень відразу відсилають у центри збору таких даних. Перелік завдань дуже великий – це і уточнення параметрів орбіти супутника, і визначення параметрів обертання та форми Землі, рух тектонічних плит тощо (*Інжуватова Х. Під тихими зорями // Україна молода* (<http://www.umoloda.kiev.ua/number/2003/203/71338/>)). –

Енергоощадні технології

Винахідник М. Полуситок (м. Львів) сконструював піч, яка дає змогу скоротити витрати газу вдвічі. Винахід запатентований. Патент на винахід виданий Державним департаментом інтелектуальної власності ще у 2006 р. Піч для спалювання газоповітряної суміші має вигляд складеної в певному порядку цегли. Два тунелі всередині пічки забезпечують її роботу навіть при низькому тиску газу. У середині тунелів лежать подріблені частини цегли. Це важливо, адже при нагріванні вони дають променеву енергію. Цегла, з якої складений тунель, також має бути особлива. Підходить лише «ШБ 8», яка витримує температуру в 1600 градусів Цельсія. Перед тунелем стоїть пальник – також винахід. Усе це ефективно працює вже 10 років.

Ще один винахід, який допомагає економити газ, встановлений у пічці лабораторії. За словами винахідника, лише у Львівській області таких пічок 120 тис. І на кожна з них необхідно витратити 2 куб. м газу за годину. Коштує це недешево, але й пічка за менший час не нагріється. А якщо встановити запропонований пальник, то на нагрівання пічки піде лише 1 куб. м газу.

Розроблений пальник значно відрізняється від стандартного. За розмірами винахід має лише 15 см. Найголовніше в ньому – саморегуляція.

Постійна комісія інженерного господарства, транспорту і зв'язку Львівської міськради рекомендувала головному інженеру «Львівтеплоенерго» розглянути звернення М. Полуситока і надати свої висновки.

У висновку від Державного центру з випробовування та впровадження паливовикористовуючого обладнання, датованому 24.04.2005 р., стверджується, що «пальник відповідає основним вимогам Держстандарту 21204–83 та Держстандарту Р 50591–93. Дозволяється використання пальників на водогрійних котлах та інших теплових агрегатах відповідної теплопродуктивності, які працюють з розрідженням у топці, яке регулюється».

Пальник винахідника заощаджує не тільки газ, а й електроенергію. Ефективний винахід впроваджено на львівському підприємстві, на якому працює уже майже 10 років. Це підприємство раніше було потужним заводом телеграфної апаратури, на сьогодні має багато приватних підприємств.

Як стверджує Б. Пукальський, головний енергетик ЗАТ «Технопарк ЛЗТА», пальник для спалювання газоповітряної суміші став знахідкою. Котел працює на низькому тиску, і це дуже зручно. І саме тому можна проводити плавне регулювання газу. Це насправді набагато безпечніше порівняно з роботою попередніх котлів. Оскільки газ подається плавно, подача тепла йде рівномірно і немає різких перепадів температури. І таких явищ, як,

наприклад, гідравлічні удари, що були на попередніх котлах, взагалі немає. У старих котлах з подовими пальниками за певних обставин у топці з'являлося багато газу. А у винаході М. Полуситока такої проблеми немає. Слід зазначити, що скупчення газу в топці – це дуже безпечно, тому в усіх котлах є спеціальна система, яка витягує гарячі гази. Проте в звичайних котлах, на відміну від впровадженого, є також і вентилятор, який подає повітря. Тут вентилятора просто нема, бо котел саморегулюючий. А це, між іншим, значна економія електроенергії (до 20 кВт за годину).

Крім того, працюючи на низькому тиску, котел можна в будь-який момент безпечно вимкнути. Для порівняння: на подових пальниках котли працюють на тиску у 0,3–0,4 атмосфери, а впроваджений – на тиску у 0,03–0,04 атмосфери – це «побутовий» тиск, на якому працює все обладнання в будинках. Є ще один плюс. У впровадженому котлі газ згорає майже повністю. Тому переконаний, що краще встановити такий пальник на старому котлі, і це буде набагато економніше, ніж купувати новий сучасний котел (*Платити за газ можна вдвічі менше // Україна молода (<http://umoloda.kiev.ua/number/2013/171/71665>). – 2012. – 18.01*).

Альтернативні джерела енергії

Водоугольное топливо может стать достойной альтернативой природному газу и нефтепродуктам. Оно представляет собой искусственную композиционную топливную систему (суспензию), которую можно перевозить в цистернах или перекачивать по трубопроводам.

Водоугольное топливо реально приготовить на основе углей любых марок, в том числе из высокозольных шламов мокрого обогащения. Сфера применения водоугольного топлива в мировой практике довольно разнообразна – мощные энергоблоки крупных тепловых электростанций, промышленные котлоагрегаты малой и среднем мощности; сушильные установки, нагревательные и обжиговые печи и даже дизели судов.

Технологии водоугольного топлива успешно внедряются в Китае и Италии. Существенным этапом в стабилизации топливно-энергетического баланса Украины может стать расширение сферы использования в теплоэнергетике бурого угля. Первый шаг в его реализации – создание теплоэнергетического комплекса на базе вновь построенного буроугольного разреза на Верхнеднепровском месторождении и пылеугольных энергоблоков Приднепровской ТЭС (с использованием Днепра в качестве транспортной артерии.) В дальнейшем подобные комплексы предлагается распространить на тепловые электростанции, расположенные по течению Днепра.

Подобный комплекс целесообразно создать на базе Ново-Дмитриевского буроугольного месторождения с гидротранспортом или железнодорожным транспортом водоугольного топлива до Славянской или Змиевской ГЭС.

В 2006 году ГОАО ПИПКИ «Углемеханизация» при участии ГП «Свердловантрацит» и «Ровенькиантрацит» начат комплекс работ по

промисленому освоєнню технології водоугольного палива на об'єктах Луганської області. С 2008 г. такі розробки впровадяться на об'єктах малої теплоенергетики, що споживають природний газ або високоякісне вугільне паливо. Економічний ефект посилюється екологічним вигодою (*Пархоменко М. Економічний ефект плюс екологічний вигодою // Вечерній Донецьк (http://vecherka.donetsk.ua/index.php?id=4647&show=news&newsid=98432). – 2012. – 13.01).*

Біотехнології

*Інститут відновлюваної енергетики Національної академії наук оцінює обсяг виробництва біопалива в Україні в 2011 г. в 1–1,2 млн тонн, а потенціал виробництва – до 30 млн тонн в рік. Об цьому повідомив заступник директора Інституту відновлюваної енергетики С. Кудря. В свою чергу генеральний директор асоціації «Укрбіоенерго» А. Ізотенко спрогнозував, що обсяг виробництва біопалива до 2015 року може зрости до 10 млн т/рік. Він підкреслює, що в Україні біопаливо виробляється в 20 областях, але 80 % його експортується за кордон, зокрема в країни Європи, де воно користується великим попитом. Нагадаємо, Україна планує переорієнтувати цукрову галузь на виробництво біопалива (*Лівий берег (http://economics.lb.ua/other/2012/01/13/131733_ukraina_sposobna_ovelichit.html). – 2012. – 13.01).**

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Доповідь президента Національної академії аграрних наук України М. Безуглого на сесії загальних зборів НААН «Організаційно-наукові засади реформування Національної академії аграрних наук України та проведення земельної реформи згідно з вимогами інноваційно-інвестиційної концепції розвитку АПК»:

«Питання перетворення дослідних господарств у провідні господарства держави буде на постійному особливому контролі президентів».

Планується, що в цілому розроблені заходи дадуть змогу за два наступні роки вдвічі збільшити обсяги позабюджетних надходжень до установ академії і досягти рівня 300–350 млн грн, а протягом п'ятирічного терміну ставимо собі завдання довести співвідношення обсягів бюджетного та позабюджетного фінансування 1:1.

У системі академії в кожній області і АР Крим з 1998 р. функціонують та позитивно зарекомендували себе центри наукового забезпечення агропромислового виробництва регіонів, головною метою діяльності яких є широке впровадження в АПК затребуваних виробництвом інноваційних рішень. Проте агропромисловий комплекс України потребує запровадження якісно нової

інноваційної стратегії. Програмою реформування аграрної науки передбачено вдосконалити організаційну структуру, схему фінансування центрів.

Створено сім науково-інноваційних центрів з головними науковими установами на базі потужних наукових установ НААН, які будуть здійснювати трансфер технологій за зональним принципом у відповідності до природно-кліматичних зон України. Регіональні інститути АПВ, які розташовані в тій чи іншій природно-кліматичній зоні, будуть підпорядковані зональним центрам як дослідні станції.

Важливою ланкою їх діяльності буде ініціювання та активна участь у розробленні та реалізації регіональних галузевих і комплексних програм інвестиційно-інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіонів, розробка та впровадження інноваційних бізнес-проектів для агроформувань регіонів.

З метою демонстрації і пропаганди селекційно-генетичних і технологічних досягнень наукових установ НААН, створення та забезпечення функціонування системи інформаційного забезпечення галузі землеробства в академії на базі ДПДГ «Саливонківське» Київської області працює Виставково-демонстраційний центр, що значно активував роботу у 2011 р. Центр відвідали десятки делегацій з України та зарубіжжя.

Загалом модернізація та інноваційний розвиток аграрної економіки вимагає розробок з підвищення доходності сільськогосподарських підприємств, саме це є одним з основних завдань другого етапу аграрної та земельної реформи (*Національна академія аграрних наук України (<http://www.uaan.gov.ua/news.php?id=58>). – 2011. – 12.12*).

* * *

Носівська селекційно-дослідна станція – один з найстаріших науково-дослідних закладів країни. Як сільськогосподарська дослідна станція заснована в 1911 р. з дослідним полем на площі 75 га. У складі науково-технічного персоналу в той час було лише 4 чоловіки. Усю організаційну роботу вів агроном-дослідник, а пізніше заслужений діяч науки і техніки Молдавської РСР С. Кульжинський, який і став першим директором станції. У 1912 р. закладені перші досліди, розпочалося будівництво службових та житлових приміщень, а також приміщень для робочої худоби.

За 100 років свого функціонування Носівська селекційно-дослідна станція набула значної популярності, особливо завдяки роботам академіка К. Гедройца (1921–1930), заслуженого діяча науки і техніки Молдавської РСР, д-ра с.-г. наук, проф. С. Кулжинського, професорів А. Редькіна (1920–1926), згодом почесного академіка ВАСГНІЛ, Ф. Германова (1927–1930), Ф. Саваренського (1914–1915), С. Лебедева (1928–1929), кандидатів сільськогосподарських наук І. Рогози (1922–1930), В. Тарановської (1922–1930), В. Губернатора (1946–1987) та інших видатних учених, які працювали на станції.

Поряд із всебічним вивченням добрив станція розробляла та пропагувала такі питання, як раннє приорювання толоки й заміна її конюшиновим,

еспарцетовим і вико-вівсяними парами; строки, способи посіву й норми висіву сільськогосподарських культур за кращими попередниками, впровадження в практику селянських господарств кукурудзи, яка за дослідними даними станції перевершувала за врожайністю в той час такі культури. як овес та ячмінь, у 2–3 рази, проса, моркви, цукрового буряка та інших малопоширених на той час культур.

Одночасно з виконанням науково-дослідної роботи з агротехніки, агрохімії, агрогрунтознавства станція почала вести селекційну роботу: з 1925 р. – з конюшиною червоною, з 1928 р. – з огірками сорту Ніжинський місцевий, з 1929 р. – з цибулею та помідорами. У наступні роки обсяг селекційної роботи значно збільшився за рахунок цілого ряду культур: озимого жита, ярого ячменю, вівса, гречки, гороху, люпину і т. ін. За весь час роботи на станції створено й зареєстровано 70 сортів різних сільськогосподарських культур.

У Реєстр сортів рослин України на 2011 р. занесені близько 40 сортів, створених селекціонерами Носівської селекційно-дослідної станції. Це сорти озимого жита: Боротьба, Воля, Богуславка, Дозор, Синтетик 38, Хлібне, Забава; вівса: Чернігівський 27, Чернігівський 28, Деснянський, Славутич, Ранньостиглий, Райдужний, Нептун, Зірковий, Парламентський, Закат, Скарб України; ярого ячменю: Носівський 21, Варіант, Гося, Козацький; ярої пшениці: Краса Полісся, Букурія; ярого тритикале Вікторія; озимого тритикале Славетне; конюшини: Носівська 4, Носівська 5, Атлас, Агрос 12, Фалкон; люцерни: Анді, Владислава, Алія; огірків: Ера, Носівські, Етап; цибулі: Стригунівська Носівська, Грандіна, Буран, Господиня; столових буряків: Носівський плоский.

Визнаними селекціонерами, які працювали на Носівській СДС, є В. Губернатор, О. Брзежицький, Г. Гордієнко, В. Лихацький, І. Паришкура, І. Колядко, І. Набоков, К. Перепечай, Д. Тонкошкур, Т. Іващенко. Сьогодні успішно працюють, продовжуючи традиції своїх попередників, селекціонери: д-р с.-г. наук В. Скорик, канд. с.-г. наук О. Матрос, канд. с.-г. наук М. Сардак, канд. с.-г. наук А. Боженко, канд. с.-г. наук Н. Горган.

Розпочате створення вихідного гібридного матеріалу та селекція голозерних сортів вівса та ячменю. Зареєстровані перші в Україні сорти безплівчастого ячменю Козацький та вівса Скарб України.

У Державному сорто випробуванні у 2011 р. перебувають сорти: озимого жита – Ідилія, Кобза, Жатва, Ліра, озимої пшениці – Носшпа 100, Ювівата 60, озимого тритикале – Вівате Носівське, ярого ячменю – Імідж, вівса – Візит, конюшини – Божена, цибулі – Гармонія, огірків – Тонус F1 (*Національна академія аграрних наук України (<http://www.uaan.gov.ua/news.php?id=58>). – 2011. – 14.12*)

* * *

21 грудня 2011 р. відбулося засідання президії Національної академії аграрних наук України з питання «Про наукове забезпечення розвитку іпотечного кредитування в аграрному секторі».

Заслухавши та обговоривши доповідь директора ННЦ «Інститут аграрної економіки» академіка НААН Ю. Лупенка щодо механізмів запровадження нових фінансових інструментів ринку іпотечного кредитування та стану їх наукового забезпечення, президія Національної академії аграрних наук зазначила, що інститутом проведена значна робота в цьому напрямі.

Як показує світова практика, іпотечне кредитування є досить поширеним інструментом кредитування нагальних потреб економіки. Зокрема, за даними Світового банку частка іпотечних кредитів у провідних зарубіжних країнах становить близько 70 % загальних обсягів кредитування. Так, у Франції ця частка – 21 %, Австрії – 30 %, Німеччині – 47, США – 51 %, Швеції – 58 %, Данії – 68 %. За цього частка державних спеціалізованих на сільськогосподарському кредитуванні банків у Франції становить 75 %, Німеччині – 44 %, США – 26 %. Загалом кредити під заставу землі в зарубіжних країнах займають 95 % власних інвестиційних ресурсів фермерів.

В Україні частка іпотечного кредитування в загальних його обсягах становить лише 12,7 %. До того ж нові можливості для його розвитку відкриває запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення. Використання іпотеки дасть змогу агроформуванням збільшити обсяги одержаних кредитів у 6–9 разів – до 120 млрд грн, у 7–11 разів подовжити терміни кредитування – до 35 років під відчутно нижчі відсотки за кредитами (до 5 %) та істотно (до 100 %) розширити доступність кредитування.

Як показують результати наукових досліджень, становлення системи іпотечного кредитування в Україні потребує реалізації комплексу заходів нормативно-правового, організаційно-інституційного та фінансово-економічного характеру. Серед цих заходів ключовим є питання створення та забезпечення функціонування Державного земельного (іпотечного) банку як спеціалізованої установи для кредитування сільськогосподарських товаровиробників під заставу землі та іншого майна.

Водночас створення та ефективна діяльність такого банку пов'язані з рядом проблем, серед яких надмірна ризиковість його кредитної діяльності внаслідок високої частки в нього (більше 50 % згідно з Законом України «Про банківську діяльність») однотипних активів – кредитів під заставу землі, обмежених обсягів іпотечного кредитування на початковому етапі його діяльності в умовах відсутності достатньої інфраструктури ринку землі, додаткових обмежень діяльності спеціалізованих банків, зокрема щодо залучення депозитів фізичних осіб (не більше 5 % капіталу банків).

Зважаючи на це, більш доцільно створювати в Україні універсальний Державний земельний (іпотечний) банк. Його діяльність буде менш ризикованою, оскільки нівелюватиметься диференціацією діяльності у сфері АПК, а не лише іпотечним кредитуванням під заставу землі.

Реальними джерелами фінансових ресурсів для функціонування такого банку можуть бути кошти Державного бюджету України, іпотечні облігації, кошти міжнародних фінансових інституцій та приватних інвесторів. За цього державна підтримка має становити 500 млн грн.

При цьому Державний земельний (іпотечний) банк має здійснювати

рефінансування банків щодо надання кредитів під заставу землі, випуск в обіг іпотечних облігацій під забезпечення заставою нерухомості, контроль та правове забезпечення операцій купівлі-продажу землі. Для його створення доцільно використати можливості вже існуючого державного банку, що дасть змогу прискорити початок його діяльності та істотно зменшити витрати.

Запровадження іпотечного кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення дасть можливість розв'язати проблему формування ринку довгострокових кредитних ресурсів, переходу земельних ділянок до більш ефективних землевласників та землекористувачів, залучення довготермінових фінансових ресурсів для забезпечення оновлення й розвитку матеріально-технічної бази агроформувань.

Успішність реалізації зазначених завдань потребує посилення наукового забезпечення подальшого розвитку системи іпотечного кредитування в аграрному секторі економіки, формування відповідної інфраструктури іпотечного кредитування, економічних механізмів регулювання іпотечних відносин між власниками земельних ділянок (часток, паїв), землекористувачами та фінансовими інституціями. Відтак дослідження з питань іпотечного кредитування аграрного сектору економіки набуває пріоритетного значення в роботі ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН.

За результатами обговорення прийнята постанова президії Національної академії аграрних наук України (*Національна академія аграрних наук України* (<http://www.uaan.gov.ua/news.php?id=60>). – 2011. – 21.12).

Охорона здоров'я

В медико-генетическом центре Кривого Рога впервые провели операцию по внутриутробному переливанию крови плоду в венную пуповину при гемолитической болезни плода. Операція пройшла успішно, після чого була проведена наступна, і в наші часи медики готуються к третій. Это довольно сложная операция, которую до сих пор делали только за границей.

Выполнение подобных операций позволило избежать осложнений внутриутробно до и во время родов, а после рождения устранило необходимость проведения открытых хирургических операций у новорожденных девочек (*Новый мост* (<http://most-dnepr.info/news/society/53526.htm>). – 2012. – 16.01).

Наука і влада

Звернення до Президента України від трудового колективу Українського науково-дослідного інституту цукрової промисловості та наукової громадськості щодо збереження Державної наукової установи

«Український науково-дослідний інститут цукрової промисловості».

«... Сьогодні бурякоцукрова галузь перебуває на етапі відродження і її подальший розвиток неможливий без фахового наукового супроводу. В умовах, коли вся українська економіка інтегрується до світового співтовариства, вкрай необхідна підтримка з боку держави у розвитку сучасної інженерної думки.

Членство в СОТ та інтеграція України до ЄС ставлять перед виробниками сировини та цукровими заводами питання забезпечення конкурентоспроможності виробництва безпечної та якісної продукції. Для цього необхідно зміцнити та технічно оновити матеріально-технічну базу галузевої науки, передбачити виділення бюджетних коштів для наукових розробок та їх впровадження, що дасть змогу гармонізувати національні стандарти з міжнародними.

Державна наукова установа «Український науково-дослідний інститут цукрової промисловості» – це єдина установа, що здатна виконати всі зазначені завдання. Ця визнана у світі наукова установа була заснована у 1927 р. у місті Києві та побудована на кошти цукрових заводів за підтримки уряду. До 1991 р. інститут мав статус Всесоюзного науково-дослідного інституту та був головною і єдиною науковою установою такого рівня в цукровій галузі СРСР. На базі інституту працювало Всесоюзне науково-виробниче об'єднання «Цукор», до складу якого входили заводи і конструкторські бюро з усього Радянського Союзу. За заслуги в розробці та впровадженні нової техніки та передової технології в цукровій промисловості інститут було нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора, двічі удостоєно Сталінської премії та понад двох сотень державних нагород і відзнак. Установа справедливо вважалась провідною в усьому світі.

За час свого існування в інституті накопичено великий науковий та технічний потенціал, створено потужну матеріально-технічну базу. Тут розташована центральна випробувальна лабораторія з аналізу сировини та готової продукції, дослідний міні-цукрозавод. Відділ експериментальних та ремонтних робіт виконував ремонт оптичних приладів для цукрових заводів і виготовлення лабораторного обладнання. За часів незалежності тут було завершено понад 200 розробок зі створення і вдосконалення нової техніки та технологій, виконано значну кількість робіт з розробки нормативних документів та методичних рекомендацій, досліджень з економіки та організації виробництва. Тут працює аспірантура, яка готує висококваліфіковані кадри для науки та виробництва. Для розроблення національних стандартів на цукор та крохмале-патокові продукти та їх гармонізації з міжнародними стандартами та стандартами ЄС на базі УкрНДІЦП створено й функціонує Державний технічний комітет (ТК-56) «Цукор і крохмале-патокові продукти» і Міждержавний технічний комітет зі стандартизації «Продукты сахарной промышленности». В інституті є унікальна, спеціалізована єдина у світі науково-технічна бібліотека, фонди якої налічують понад 650 тис. томів з цукрової та крохмале-патокової промисловості.

Незважаючи на цілу низку розпоряджень Президента України, постанов Верховної Ради, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, інститут й досі перебуває у невизначеній ситуації, що значно ускладнює виконання своїх функцій, а також призводить до погіршення вирішення питань цукрової галузі, цукрова промисловість позбавлена науково обґрунтованого супроводження виробничого процесу, ускладнюється робота з розробки та видання нормативно-правових документів.

Наші провідні вчені за останні сім років, коли робота установи була заблокована, змушені працевлаштовуватись у країнах СНД та Західної Європи, де розбудовують та модернізують цукрову промисловість, замість того, щоб працювати у власній державі. Наші розробки, які використовуються в усьому світі, не запатентовано через відсутність бюджетних коштів. Через це держава недоотримує мільйони доларів, які можна було б використати на відродження інституту й не тільки. Таке недбальство практично призведе до вмирання всієї стратегічно важливої цукрової галузі України.

... Від імені трудового колективу УкрНДЦП, наукової спільноти галузі, громадських організацій, працівників цукрових заводів України просимо посприяти:

- припиненню недобросовісних дій щодо інституту;
- забезпеченню нормальних умов праці для колективу, відновленню фінансування установи в обсязі, достатньому для його відродження та функціонування;
- виділенню інституту коштів на капітальний ремонт будівлі, або надання відремонтованого приміщення, придатного для розміщення лабораторій, відділів, бібліотеки, архіву тощо;
- проведенню відкритих виборів директора інституту на конкурсній основі, як це передбачає Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

З повагою трудовий колектив УкрНДЦП та представники наукової громадськості (усього 47 підписів) (*Голос України* (<http://www.golos.com.ua/Article.aspx?id=246481>)). – 2012. – 23.01).

* * *

10 січня 2012 р. у Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10) відбулося обговорення проекту закону України «Про сільське господарство».

Організаторами обговорення виступили Мінагрополітики України, Мінекономрозвитку України, НААН, ННЦ «Інститут аграрної економіки». У роботі наради взяли участь представники міністерств, наукових установ та громадських організацій, всього 30 осіб.

З доповіддю про проект закону України «Про сільське господарство» виступив Ю. Лупенко (ННЦ «Інститут аграрної економіки»). В обговоренні проекту взяли участь: С. Кваша (Мінагрополітики України); Л. Козаченко (Всеукраїнське громадське об'єднання «Українська аграрна конфедерація»);

Г. Новіков (Аграрний союз України); Є. Святківська (Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу»); Р. Корінець (Союз учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України); Б. Беренштейн (Асоціація «Союз аграрних бірж України»); Л. Зубченко (Антимонопольний комітет України); Т. Іщенко (НМЦ аграрної освіти); В. Месель-Веселяк, М. Кропивко (ННЦ «Інститут аграрної економіки»); Л. Молдаван (Центр аграрних реформ); І. Демчак (НДІ «Украгропромпродуктивність»).

Учасники обговорення висловили критичні думки щодо змісту законопроекту «Про сільське господарство» та внесли пропозиції щодо його вдосконалення, у цілому підтримавши проект (*Національна академія аграрних наук України (<http://www.uaan.gov.ua/news.php?id=70>). – 2012. – 13.01*).